

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 28 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas ir pranešėjas), Antano Simniškio ir Donato Šerno,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Escolit“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 3 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Expertus Vilnensis“ ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Escolit“ dėl nuostolių atlyginimo ir baudos priteisimo bei atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Escolit“ priešieškinį ieškovei uždarajai akcinei bendrovei „Expertus Vilnensis“ dėl įskaitymo pripažinimo negaliojančiu, negrąžinto avanso, baudos ir nuostolių atlyginimo priteisimo.

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių tiesioginių ir netiesioginių nuostolių (negautų pajamų) nutraukus sutartį atlyginimo priteisimą, bei proceso teisės normų, reglamentuojančių apeliacijos ir kasacijos ribas, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė UAB „Expertus Vilnensis“ ieškiniu ir pareiškimais dėl jo patikslinimo prašė teismo priteisti iš atsakovės UAB „Escolit“ 755 359,54 Eur nuostolių atlyginimo, 111 928,63 Eur baudos, 6 proc. procesines palūkanas ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad atsakovė įgyvendino Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinėmis lėšomis finansuojamus projektus: „Vaistų nuo Alzheimerio ligos išradimo technologijos sukūrimas, naudojant fenotipinį patikrinimą iš pacientų gautų ląstelių modeliuose“; „Inovatyvi neuropsichiatrinių vaistų kūrimo technologija, panaudojant indukuotas pacientų kamienines pluriotentines ląsteles“.
4. ~~Ieškovė su atsakove, vadovaudamasi atsakovės paskelbto konkurso „HCS vaizdo gavimo sistemos pirkimas“, kuris inicijuotas įgyvendinant projektą „Vaistų nuo Alzheimerio ligos išradimo technologijos sukūrimas, naudojant fenotipinį patikrinimą iš pacientų gautų ląstelių modeliuose“, sąlygomis, 2019 m. birželio 13 d. sudarė pirkimo-pardavimo sutartį (toliau – ir sutartis Nr. 1). Ieškovė pagal šią sutartį įsipareigojo parduoti atsakovei „HCS“ vaizdo gavimo sistemą (konfokalinį mikroskopą) (prekių kiekis ir techninės charakteristikos nurodyti sutarties Nr. 1 prieduose Nr. 1, 2) už 1 508 603,80 Eur su pridėtinės vertės mokesčiu (toliau – PVM), o atsakovė įsipareigojo sumokėti prekių kainą.~~
5. Ieškovė su atsakove, įgyvendindamos projektą „Inovatyvi neuropsichiatrinių vaistų kūrimo technologija, panaudojant indukuotas pacientų kamienines pluriotentines ląsteles“, 2019 m. liepos 30 d. sudarė pirkimo-pardavimo sutartį, pagal kurią ieškovė įsipareigojo parduoti atsakovei specifikacijoje (priede Nr. 1) nurodytas prekes (multifotoninį mikroskopą (jo atskiras dalis)) už 1 119 286,30 Eur su PVM, o atsakovė įsipareigojo sumokėti prekių kainą (toliau – ir sutartis Nr. 2).
6. Ieškovė sutartinis Nr. 1 ir Nr. 2 taip pat įsipareigojo pristatyti įrangą į atsakovės nurodytą vietą, atlikti sistemos įdiegimo paslaugas, apmokyti atsakovę naudotis įranga, tuo tarpu atsakovė įsipareigojo paruošti vietą įrangos sumontavimo ir išbandymo darbams atlikti.
7. **Ieškovė 2019 m. gruodžio 3 d. pagal sutartį Nr. 2 išrašė atsakovei PVM sąskaitą faktūrą, kurios suma – 1 119 286,30 Eur su PVM, apmokėjimo terminas – 2020 m. sausio 2 d. Atsakovė šią PVM sąskaitą faktūrą apmokėjo tik iš dalies, sumokėdama 788 367,03 Eur dydžio avansą, neapmokėta suma – 330 919,27 Eur (1 119 286,30 Eur – 788 367,03 Eur = 330 919,27 Eur).**
8. Ieškovė 2020 m. kovo 5 d. elektroniniu laišku teiravosi atsakovės, kada bus paruoštos patalpos, kad būtų galima planuoti galutinius įrangos instaliavimo darbus. Ji priminė atsakovei, kad pastaroji žadėjo paruošti patalpas 2020 m. sausio mėn. viduryje, taip pat pasiteiravo, kada atsakovė apmokės 2019 m. gruodžio 3 d. sąskaitą. Ieškovė 2020 m. kovo 9 d. informavo atsakovę, kad Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (toliau – LSMU) patalpų paruošimo instaliuoti darbus reikia derinti su šio universiteto profesoriumi E. S.
9. Ieškovė 2020 m. kovo 13 d. elektroniniu laišku prašė atsakovės informuoti, ar ši ketina vykdyti sutartis Nr. 1 ir Nr. 2, taip pat nurodyti konkrečias priemones šiam ketinimui pagrįsti. Ieškovė elektroniniame laiške pažymėjo, kad: atsakovės nuomojamos LSMU patalpos neparuoštos prietaisams instaliuoti; ieškovė negavo galutinio 2019 m. gruodžio 3 d. sąskaitos apmokėjimo; nepasirašytas susitarimas dėl sutarties Nr. 2 pakeitimo, kuriuo būtų pakeista įrangos pristatymo vieta. Dėl to ieškovė prašė atsakovės iki 2020 m. kovo 25 d.: nurodyti konkrečias aplinkybes ir pateikti įrodymus, kad atsakovė pajėgi įvykdyti pinigines prievolės pagal sutartis Nr. 1 ir Nr. 2; pateikti atsakymą į ieškovės 2020 m. kovo 9 d. elektroninį laišką ir nurodyti, kada bus paruoštos patalpos; apmokėti 2019 m. gruodžio 3 d. sąskaitą arba pateikti šios sąskaitos apmokėjimo garantiją; atsakyti į ieškovės 2020 m. vasario 21 d. elektroninį laišką dėl instaliavimo vietos pakeitimo.
10. Ieškovės advokatas 2020 m. balandžio 1 d. pateikė atsakovei perdavimo-priėmimo (prekių perkėlimo) aktus, patvirtinančius, kad ginčo sutartyse nurodyta įrangą perduota atsakovei, taip pat nurodė, kokia įrangos dalis yra pas ieškovę dėl to, kad nėra paruošta vieta įrangai instaliuoti, dalis įrangos pagal susitarimą paimta saugoti iki vietos paruošimo, dalis perduota garantiniam remontui. Ieškovė taip pat pakvietė atsakovę apžiūrėti įrangos, kuri yra pas ieškovę. Ieškovės advokatas 2020 m. balandžio 2 d. išsiuntė atsakovei įrangos, kuri yra pas ieškovę, nuotraukas, prašė informuoti, ar atsakovė pageidauja ją apžiūrėti. Advokatas taip pat priminė atsakovei, kad ji nepateikė atsakymų į prašymus paruošti vietą įrangai instaliuoti, nepatvirtino savo galimybių įvykdyti sutartis Nr. 1 ir Nr. 2. Advokatas pakartotinai paprašė atsakovės pateikti atsakymus iki 2020 m. balandžio 5 d.

11. Atsakovė 2020 m. balandžio 3 d. elektroniniame laiške nurodė, kad jai reikalinga papildoma informacija (dokumentai): įrangos sąrašas su konkrečia jos dalies buvimo vieta, nurodant kiekvienos dalies gamintoją; kur ir kaip buvo atliekami įrangos garantiniai remontai (lazerio pakeitimas ir kt.) ir kokiomis aplinkybėmis išaiškinti gedimai; įrangos sertifikatų (kokybės savybių, gamintojo ir kt.) kopijos; sutarčių su įrangos gamintojais kopijos ir dokumentai, patvirtinantys pardavėjo, kaip oficialaus gamintojo atstovo Lietuvoje, statusą; dokumentai, patvirtinantys oficialų įrangos įvežimą į ES; kokiame dokumente nustatyti techniniai, ekologiniai ir kiti reikalavimai patalpoms, kuriose bus instaliuota įranga; kur ir kaip vyko faktinis sistemos „HCS“ perdavimas; kas iš atsakovės darbuotojų derino su ieškove įrangos specifikaciją ir komplektaciją; kuo remiantis išrašyta sąskaita faktūra pagal sutartį Nr. 2; ieškovės teikti konkursiniai įrangos įsigijimo pasiūlymai; kuo rėmėsi ieškovė, išrašydama ir pasirašydama dokumentus dėl įrangos perdavimo universitetui; kokiomis sąlygomis ieškovė būtų pasiruošusi nutraukti sutartį be įrangos perdavimo pirkėjui ir be teismo procesų.
12. Ieškovė 2020 m. balandžio 7 d. rašte nurodė, kad ne kartą informavo atsakovę, jog sutartyse Nr. 1 ir Nr. 2 nurodyta įranga paruošta instaliuoti, prašė nurodyti, kada bus paruoštos vietos jai instaliuoti, paruošti šias vietas ir apmokėti PVM sąskaitą faktūrą. Ieškovė, atsižvelgdama į tai, kad atsakovė neįvykdė pirmiau nurodytų įsipareigojimų ir nepatvirtino, jog galės įvykdyti įsipareigojimus pagal abi sutartis, sustabdė savo prievolių pagal sutartis Nr. 1 ir Nr. 2 vykdymą, taip pat nustatė papildomą terminą ir pareikalavo paruošti vietą sutartyse Nr. 1 ir Nr. 2 nurodytai įrangai instaliuoti. Ieškovė tame pačiame rašte nurodė, kad, atsakovei neįvykdžius pirmiau nurodytų reikalavimų, ji vienašališkai nutrauks sutartis Nr. 1 ir Nr. 2 be atskiro pranešimo.
13. Atsakovė 2020 m. balandžio 10 d. rašte nurodė ieškovei, kad: nesiims veiksmų, kol pastaroji nepateiks informacijos, pagal kurią būtų galima įvertinti abiejų sutarčių vykdymo situaciją; sustabdė savo įsipareigojimų vykdymą; pasitvirtinus faktui, kad įranga nepristatyta atsakovei nurodyta sudėtimi ir terminais, jai nekyla pareiga sumokėti už įrangą.
14. Ieškovė 2020 m. balandžio 15 d. raštu pateikė atsakymus į atsakovės 2020 m. balandžio 3 d. elektroninį laišką. Ieškovė 2020 m. balandžio 15 d. taip pat pateikė atsakovei raštą, kuriame nurodė, kad nesutinka su tuo, kaip atsakovė interpretuoja prievolių vykdymo sustabdymą. Atsakovė nenurodė, kokius konkrečiai įsipareigojimus sustabdė, nepaaiškino, kodėl neparengė vietų įrangai instaliuoti, nenurodė, ar ketina tai padaryti ir iki kada.
15. Ieškovė 2020 m. balandžio 23 d. pateikė atsakovei raštą, kuriame nurodė, kad nuo 2020 m. balandžio 22 d. nutraukė sutartis Nr. 1 ir Nr. 2, ir paprašė per septynias dienas grąžinti visas prekes, kurias atsakovė yra gavusi pagal abi sutartis.
16. Atsakovė 2020 m. balandžio 29 d. pateikė ieškovei raštą, kad laiko, jog sutartys nutrauktos dėl ieškovės kaltės, ir prašė atsiimti prekes. Atsakovė 2020 m. gegužės 6 d. pateikė raštą, kad gavo ieškovės 2020 m. gegužės 5 d. pranešimą dėl įrangos paėmimo iš LSMU, prašė atsiimti įrangą iš LSMU, pageidavo, kad atsiimant įrangą dalyvautų šalių atstovai.
17. Ieškovė 2020 m. birželio 9 d. pateikė atsakovei pranešimą apie vienašalį priešpriešinių prievolių įskaitymą ir reikalavimą atlyginti nuostolius. Ieškovė informavo, kad patyrė 1 032 060,51 Eur nuostolių, nes tiekėjai sutiko priimti atgal tik dalį ginčo įrangos. Be to, ji patyrė 854 381,32 Eur nuostolių negauto pelno forma. Pagal sutarties Nr. 2 5.5 papunktį, atsakovė privalo mokėti baudą, todėl ieškovė apskaičiavo 111 928,63 Eur baudą. Bendra atsakovės mokėtina suma – 1 998 370,46 Eur (1 032 060,51 (tiesioginiai nuostoliai) + 854 381,32 (negautas pelnas) + 111 928,63 (bauda) = 1 998 370,46). Ieškovė įskaitė priešpriešines vienas kitą prievolės, t. y. savo prievolę grąžinti 788 367,03 Eur avansą ir atsakovės prievolę atlyginti nuostolius, ir pareikalavo sumokėti įskaičius prievolės likusią sumą – 1 210 003,43 Eur.
18. Atsakovė 2020 m. birželio 17 d. pateikė ieškovei pretenziją dėl avanso grąžinimo ir atsakė į pranešimą apie vienašalį priešpriešinių prievolių įskaitymą bei reikalavimą atlyginti nuostolius. Atsakovė teigė, kad ieškovė nepristatė įrangos, nesudarė galimybės jos apžiūrėti, todėl privalo grąžinti atsakovei avansą.
19. Ieškovė 2020 m. birželio 23 d. rašte nurodė, kad nesutinka grąžinti avansą atsakovei, nes atsakovė netinkamai vykdė sutartinius įsipareigojimus. Ji pagal sutarties Nr. 1 5.3 papunktį ir sutarties Nr. 2 6.2 papunktį įsipareigojo paruošti patalpas įrangai įrengti ir instaliuoti, bet neįvykdė šios pareigos, taip pat nepatvirtino savo ketinimų vykdėti sutartį. Pagal sutarties Nr. 1 5.1 papunktį, jeigu pirkėja delsia priimti jai pristatomas prekes, pardavėja gali jas sulaikyti. Pagal sutarties Nr. 2 8.3 papunktį, šalis turi teisę stabdyti savo prievolių vykdymą, jeigu kita šalis nevykdo savo įsipareigojimų. Šalys 2020 m. sausio 9 d. atsakovės iniciatyva pasirašė prekių perdavimo–priėmimo aktą (pagal sutartį Nr. 1), kuris patvirtina, kad ieškovė perdavė atsakovei dalį įrangos. Ieškovė neperdavė atsakovei kitos dalies prekių, nes ji nevykdė savo pareigos paruošti vietą joms instaliuoti. Ieškovė 2020 m. balandžio 7 d. raštu sustabdė prievolę pristatyti likusią prekių (mikroskopo) dalį. Ieškovė taip pat pateikė atsakovei prekes, nurodytas sutartyje Nr. 2, pagal šalių pasirašytus atsargų perkėlimo aktus. Paskutinis toks aktas pasirašytas 2020 m. sausio 29 d. Vėliau viena įrangos dalis pagal sutarties 7 skyrių paimta garantiniam remontui, o kita (multifotoninio mikroskopo dalys) pagal 2020 m. sausio 30 d. atsargų perkėlimo aktą šalių susitarimu paimta saugoti, iki bus instaliuota. Ieškovė nuolat teiravosi, kada atsakovė paruoš patalpas įrangai pagal abi sutartis instaliuoti. Vis dėlto atsakovė neįvykdė šios pareigos, taip pat neapmokėjo PVM sąskaitos faktūros už prekes. Ieškovė pateikė įrodymus, kad galėjo įvykdyti savo įsipareigojimus perduoti atsakovei visas prekes, bet dėl atsakovės veiksmų (neveikimo) buvo priversta sustabdyti savo prievolių vykdymą. Ieškovė bandė išsaugoti sutartis, komunikavo su atsakove, kelis kartus ragino ją įvykdyti įsipareigojimus, 2020 m. balandžio 23 d. rašte ieškovė pažymėjo, kad yra pasiruošusi atkurti sutartinius santykius su atsakove, jeigu atsakovė išreikštų tokį pageidavimą raštu. Atsakovė nesąžininga, nepagrįstai kaltina ieškove, neva ši nepristatė prekių ginčo sutartyse nustatyta tvarka, neleido ją apžiūrėti, dėl nežinomų priežasčių perdavė įrangą tretiesiems asmenims. Ieškovės pateikti įrodymai patvirtina, kad ji kelis kartus kvietė atsakovę apžiūrėti įrangos, siuntė jos nuotraukas. Be to, ieškovė pačios atsakovės prašymu pristatė prekes į LSMU patalpas. Jeigu ieškovė būtų pristatčiusi prekes į netinkamą vietą, atsakovės pasitelktas darbuotojas profesorius E. S. nebūtų jų priėmęs ir pasirašęs perdavimo–priėmimo aktą. Pirmiau nurodytos aplinkybės patvirtina atsakovės neteisėtus veiksmus. Prekės pritaikytos būtent atsakovės poreikiams patenkinti. Ieškovė neturi galimybės jų parduoti kitiems asmenims arba grąžinti tiekėjams už įsigijimo kainą. Ieškovė dėl atsakovės veiksmų patyrė nuostolių. Dėl to atsakovė pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.246 straipsnio 1 dalies, 6.256 straipsnio, 6.256 straipsnio 4 dalies ir 6.205 straipsnio nuostatas turi pareigą juos atlyginti.
20. Patikslintu ieškinio reikalavimu ieškovė nurodė, kad jos tiesioginiai nuostoliai dėl negrąžintos įrangos sudaro 709 345,25 Eur (12 880 Eur pagal sutartį Nr. 1 ir 696 465,25 Eur pagal sutartį Nr. 2). Ieškovė dėl atsakovės neteisėtų veiksmų taip pat negavo pelno. Sutarties Nr. 1 kaina – 1 246 780 Eur (be PVM), o sutarties Nr. 2 – 925 030 Eur (be PVM), bendra kaina – 2 171 810 Eur (be PVM). Ieškovės iš tiekėjų įsigytos įrangos ir paslaugų kaina (savikaina be PVM) – 1166 655,51 Eur (322 715,26 Eur + 141 225 Eur + 330 351,25 Eur + 359 410 Eur + 12 954 Eur = 1 166 655,51 Eur). Ieškovė, vadovaudamasi teismų praktika, kurioje nurodyta, kad negautos pajamos apskaičiuojamos kaip grynas pelnas, iš 1 005 154,49 Eur (2 171 810 Eur – 1 166 655,51 Eur) sumos atėmė 15 proc. pelno mokesčio. Dėl to ieškovės negautas grynas pelnas – 854 381,32 Eur. Bendra ieškovės patirtų nuostolių suma – 1 563 726,57 Eur (854 381,32 Eur negauto pelno + 709 345,25 Eur tiesioginių nuostolių). Atsakovė sumokėjo ieškovei avansiniais mokėjimais 788 367,03 Eur. Ieškovė, atlikusi įskaitymą, sumažino šia suma nuostolių sumą. Dėl to atsakovė turi pareigą atlyginti ieškovei 775 359,54 Eur nuostolių (709 345,25 + 854 381,32 – 788 367,03 = 775 359,54).

21. Pagal sutarties Nr. 2 5.5 papunktį, jeigu sutartis nutraukta prieš terminą, sutartį pažeidusi šalis turi pareigą sumokėti kitai šaliai baudą – 10 proc. nuo bendros sutarties kainos – ir atlyginti visus dėl to patirtus nuostolius. Sutarties Nr. 2 kaina su PVM – 1 119 286,30 Eur, todėl 10 proc. – 111 928,63 Eur (1 119 286,30 Eur x 10 proc.). Ieškovė dėl atsakovės kaltės buvo priversta nutraukti sutartį Nr. 2. Dėl to atsakovė turi pareigą sumokėti ieškovei 111 928,63 Eur baudos.
22. Atsakovė prašė patikslintą ieškinį atmesti, priteisti patirtas bylinėjimosi išlaidas. Nurodė, jog sutartyse nurodytos prekės į sutartyse numatytas jų pristatymo vietas atsakovei nebuvo pateiktos, todėl sutartys laikytinos nutrauktomis dėl ieškovės kaltės. Atlikus 2020 m. sausio 9 d. priėmimo-perdavimo akte Nr. 1-66299602 esančio parašo ekspertizę paaiškėjo, kad akte pasirašė ne atsakovės direktorė, o kažkas kitas. Visus kitus aktus iš prekių gavėjo pusės pasirašė LSMU atstovas, o ne tuometinė atsakovės direktorė. Tam tikros ieškovės LSMU perduotos prekės buvo netinkamos kokybės – su trūkumais/gedimais, kuriuos ieškovė apsiėmė šalinti remontu ar tokių prekių pakeitimu. Nesant atsakovės neteisėtų veiksmų ir kaltės, ieškovės prašoma taikyti civilinę atsakomybę negali būti taikoma. Atsakovė laikosi pozicijos, kad Sutartys yra laikytinos nutrauktomis dėl ieškovės kaltės. Teigia, jog ieškovė neįrodė nuostolių, o ieškiniu reikalaujamų sumų priteisimas sąlygotų nepagrįstą praturtėjimą. Ieškovė nepagrindė, kuo remiantis jos deklaruojamas skirtumas tarp išleistų pinigų prekėms įsigyti ir dalies tokių prekių „atpirkimo“ kainos turėtų būti savaime laikomas ieškovės žala (nuostoliais). Ieškovė taip pat neįrodė, kad visą ieškinyje deklaruojamą prekių įsigijimo kaštų (savikainos) sumą, kuri nurodoma kaip 1 005 154,49 Eur, ji yra faktiškai patyrusi. Nurodo, jog ieškovė reikalauja priteisti (atlyginti) nuostolius ir taip pat taikyti sutartines netesybas – 10 procentų sutarties Nr. 2 vertės baudą, lygią 111 928,63 Eur. Ieškovė šios baudos dydį nepagrįstai skaičiuoja nuo sutarties vertės su PVM. Nurodo, jog ieškovė taipogi niekaip nepagrindė teiginių, esą ginčo prekės yra nerealizuotos rinkoje ir todėl neva bevertės.
23. Atsakovė UAB „Escolit“ patikslintu priešieškiniu prašė teismo: pripažinti negaliojančiu ieškovės UAB „Expertus Vilnensis“ 2020 m. birželio 9 d. pranešimu atliktą vienašalį priešpriešinių prievolių įskaitymą; priteisti atsakovei iš ieškovės 788 367,03 Eur negrąžinto avanso, 154 842 Eur baudos, 1 754 805,09 Eur nuostolių atlyginimo, 6 proc. metines procesines palūkanas ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
24. Atsakovė nurodė, kad sumokėjo ieškovei 788 367,03 Eur avansą už ginčo prekes, bet ieškovė nepristatė prekių į sutartyse nurodytas vietas ir neperdavė jų atsakovei. Šalims nepavyko išspręsti nesutarimų dėl ginčo sutarčių vykdymo. Ieškovė 2020 m. birželio 9 d. pateikė atsakovei pranešimą apie vienašalį priešpriešinių prievolių įskaitymą, jame nurodė, kad neva dėl atsakovės neteisėtų veiksmų patyrė nuostolių, todėl įskaito atsakovės sumokėtą 788 367,03 Eur avansą ir laiko sutartis nutrauktomis dėl atsakovės kaltės. Atsakovė 2020 m. balandžio 29 d. pateikė ieškovei raštą, o 2020 m. birželio 17 d. – pretenziją. Atsakovė nurodė, kad: sutartys Nr. 1 ir Nr. 2 laikytinos nutrauktomis dėl ieškovės kaltės; ieškovė neteisėtai įskaitė 788 367,03 Eur avansą. Atsakovė prašė grąžinti avansą, bet ieškovė jo negrąžino. Taigi, ginčo sutartys neįvykdytos ir nutrauktos dėl ieškovės, bet ne dėl atsakovės kaltės. Be to, ieškovė neįrodė nuostolių. Ji neturėjo jokių priešpriešinių reikalavimų atsakovei. Nebuvo būtinų sąlygų įskaitymui atlikti, todėl įskaitymas neteisėtas.
25. Sutartys Nr. 1 ir Nr. 2 nutrauktos dėl ieškovės kaltės, todėl ji turi pareigą sumokėti atsakovei baudą. Pagal sutarties Nr. 1 7.6 papunktį, ieškovė turi sumokėti atsakovei 5 proc. sutarties kainos baudą – 62 339 Eur, o pagal sutarties Nr. 2 5.5 papunktį – 10 proc. sutarties kainos baudą – 92 503 Eur. Dėl to atsakovei iš ieškovės turi būti priteista 154 842 Eur baudos (62 339 + 92 503 = 154 842).
26. Ieškovei sutartyse nustatyta tvarka nepristačius prekių, atsakovė negalėjo įvykdyti ES projektų sutarčių ir buvo priversta jas nutraukti. Dėl ieškovės neteisėtų veiksmų atsakovė patyrė 1 754 805,09 Eur nuostolių. Yra visos ieškovės atsakomybei kilti būtinos civilinės atsakomybės sąlygos. Dėl to ieškovė turi pareigą atlyginti atsakovei 1 754 805,09 Eur nuostolių.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

27. Šiaulių apygardos teismas 2022 m. liepos 4 d. sprendimu patenkino ieškinį, priteisė ieškovei iš atsakovės 755 359,54 Eur nuostolių atlyginimo, 111 928,63 Eur baudos, 6 proc. metines procesines palūkanas ir 66 223,90 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, taip pat priteisė valstybei iš atsakovės 17,74 Eur procesinių dokumentų įteikimo išlaidų atlyginimo, o priešieškinį atmėtė.
28. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad tarp šalių susiklostė pirkimo–pardavimo teisiniai santykiai. Šalys sudarė dvi pirkimo–pardavimo sutartis dėl brangios medicininės laboratorinės įrangos, kurią atsakovė turėjo naudoti įgyvendindama ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamus projektus, įsigijimo. Ieškovė pagal sutartis turėjo pareigą ne tik fiziškai atvežti prekes (įrangą) į reikiamą vietą, bet ir instaliuoti įrangą specialiai jai pritaikytose patalpose.
29. Teismas akcentavo, kad nepaisant to, jog viso pasirengimo nagrinėti bylą metu ir bylos nagrinėjimo metu atsakovė laikėsi pozicijos, jog ieškovė turėjo pareigą pristatyti ginčo įrangą į Telšius, vėliau vis dėlto pripažino, jog įrangą turėjo būti pristatyta į LSMU patalpas Kaune, (duomenys neskelbtini). Taigi, neliko ginčo dėl prekių pristatymo vietos. Dėl to teismas nusprendė nepasisakyti dėl prekių pristatymo vietos.
30. Teismas pažymėjo, kad atsakovė nesutikimą su ieškiniu iš esmės grindė trimis argumentais: ieškovė tinkamai neperdavė prekių atsakovei, todėl ginčo sutartys nutrauktos dėl ieškovės kaltės; 2020 m. sausio 9 d. perdavimo–priėmimo akte pasirašė ne atsakovės buvusi direktorė V. J., bet kitas asmuo; ieškovė neįrodė patirtų nuostolių.
31. Teismas, pasisakydamas dėl prekių perdavimo, pažymėjo, kad ieškovė su atsakove 2019 m. liepos 8 d. sudarė susitarimą prie sutarties Nr. 1. Šalys susitarė, kad atsakovė turi pareigą iki 2019 m. spalio 15 d. avansiniais mokėjimais sumokėti 30 proc. prekių kainos, o likusius 70 proc. – per trisdešimt darbo dienų įvykdžius pirkimo–pardavimo sutartį ir pasirašius prekių perdavimo–priėmimo aktą (sutarties 2.4 papunktis). Ieškovė su atsakove 2019 m. lapkričio 11 d. sudarė dar vieną susitarimą prie sutarties Nr. 1, kuriuo susitarė pakeisti sutarties 3.1 papunktį. Galutiniu susitarimu šalys susitarė, kad ieškovė turi pareigą pagal sutartį Nr. 1 pristatyti prekes atsakovei per devyniasdešimt dienų po avansinio mokėjimo. Pateikus prekes, pasirašomas prekių perdavimo–priėmimo aktas. Prekės instaliuojamos ir personalas apmokamas dirbti per trisdešimt dienų po prekių pateikimo. Instaliavus įrangą ir apmokius personalą, pasirašoma PVM sąskaita faktūra (2019 m. lapkričio 11 d. susitarimas). Atsakovė sutarties Nr. 2 6.2 papunkčiu taip pat įsipareigojo paruošti darbo vietą perkamiems prietaisams ir įrangai, o ieškovė įsipareigojo per trisdešimt kalendorinių dienų nuo prekių pateikimo dienos arba darbo vietos paruošimo dienos, skaičiuojant nuo vėlesnės dienos, sumontuoti, išbandyti parduodamus prietaisus bei įrangą ir apmokyti prekę naudosiančius atsakovės darbuotojus. Teismas, įvertinęs ginčo sutarčių ir susitarimų nuostatas, padarė išvadą, kad šalys pagal sutartis Nr. 1 ir Nr. 2 susitarė, jog tik po to, kai ieškovė instaliuos įrangą atsakovės paruoštose patalpose, išbandys ir apmokys atsakovės darbuotojus su ja dirbti, išrašys PVM sąskaitą faktūrą, šią atsakovė turės pareigą apmokėti per sutartyse nustatytą terminą. Teismas konstatavo, jog tam, kad ieškovė galėtų įvykdyti ginčo sutartis Nr. 1 ir Nr. 2 priimtus įsipareigojimus, atsakovė privalėjo paruošti patalpas, bet šios savo pareigos neįvykdė. Dėl to ieškovė negalėjo tinkamai įvykdyti sutartinių įsipareigojimų.
32. Teismas konstatavo, kad atsakovės argumentas, jog ieškovė tinkamai neperdavė jai prekių, yra nepagrįsta atsakovės gynybinė pozicija. Ieškovė atvežė prekes į LSMU patalpas. Ginčo projektui vykdyti įdarbintas atsakovės darbuotojas LSMU profesorius E. S. priėmė prekes. Atsakovė nereikšė pretenzijų dėl prekių priėmimo. Priešingai, buvusi atsakovės direktorė patvirtino, kad būtent profesorius E. S. buvo

atsakingas už įrangos priėmimą, nes jos darbo vieta buvo Telšiuose. Teismas akcentavo, jog tam, kad atsakovės iš LSMU nuomojamos patalpos būtų paruoštos ginčo įrangai instaliuoti, jose turėjo būti įrengta kondicionavimo sistema. Liudytojas LSMU profesorius E. S. teismo posėdyje nurodė, kad LSMU nupirko kondicionierius, o atsakovė pagal susitarimą turėjo atlikti jų instaliavimo darbus už juos sumokėti, bet to nepadarė ir neparuošė patalpų. Teismas padarė išvadą, kad apie įrangos tinkamą ar netinkamą perdavinį būtų galima diskutuoti tuomet, jeigu ieškovė būtų instaliavusi ją atsakovės paruošiose patalpose ir būtų paaiškėję jos trūkumai. Tai nepadaryta, todėl nebuvo galimybių kitokiu būdu patikrinti, ar atvežta visa įranga. Dėl to teismas konstatavo, kad nesvarbi aplinkybė, kas pasirašė 2020 m. sausio 9 d. perdavimo–priėmimo aktą – V. J. ar kitas asmuo, juolab kad ieškovė grąžino tiekėjui nurodytu aktu perduotą „HCS“ vaizdo gavimo sistemą (pagal sutartį Nr. 1).

33. Teismas, įvertinęs šalių elektroninio susirašinėjimo ir raštų turinį, padarė išvadą, kad ieškovė, pagal atsakovės užsakymą įsigijusi visas prekes, reikalingas sutartims įvykdyti, ne kartą prašė atsakovės paruošti patalpas įrangai instaliuoti, ragino vykdyti sutartimis prisiimtus įsipareigojimus, pratęsė terminus sutartimis įvykdyti. LSMU nupirko kondicionierius, bet atsakovė neįvykdė savo pareigos įrengti kondicionavimo sistemą ir neparuošė patalpų ginčo įrangai instaliuoti.
34. Teismas pažymėjo, kad liudytojai buvusi atsakovės direktorė V. J. ir vienas iš atsakovės akcininkų O. T. (O. T.) teismo posėdyje nurodė, jog kilo atsakovės akcininkų nesutarimų. Šis liudytojas nurodė, kad ginčo projektus finansavo ne tik Lietuvos verslo paramos agentūra (toliau – LVPA). Pagrindinė projektų investuotoja buvo Ukrainos bendrovė „Fokstrot“ (ji taip pat yra atsakovės akcininkė). Aptariamam liudytojui 2020 m. sausio mėn. pabaigoje iš nurodytos bendrovės direktoriaus išgirdo, kad ji nebefinansuos projektų. Teismas padarė išvadą, kad tikėtina, jog atsakovė, netekusi Ukrainos bendrovės „Fokstrot“ finansavimo, nebegalėjo įvykdyti sutarčių. Ji net neįrodinėjo, kad buvo pajėgi įvykdyti sutartinius įsipareigojimus. Teismas iš atsakovės 2020 m. vasario 3 d. akcininkų susirinkimo protokolo nustatė, kad ji atsisakė mokslinės veiklos. Teismas konstatavo, kad atsakovė visiškai nebendradarbiavo su ieškove, net nebandė ieškoti abiem šalims palankių sprendimų, todėl turi prisiimti visus kilusius neigiamus padarinius.
35. Teismas padarė išvadą, kad atsakovė neįrodė, jog ieškovės pristatyta įranga nekokybiška. Atsakovė įrangos netinkamumo klausimą iškėlė tik 2020 m. balandžio mėn., t. y. po akcininkų sprendimo neįvykdyti sutarčių. Liudytojas E. R. teismo posėdyje patvirtino, kad atsakovė iki 2020 m. balandžio mėn. neteikė ieškovei jokių pretenzijų. Be to, ieškovė neneigia, kad 2020 m. sausio 10 d. pagal sutarties Nr. 2 7 skyrių paėmė vieną lazerį garantiniam remontui atlikti, o kitą įrangos dalį šalių susitarimu paėmė saugoti iki įrangos instaliavimo. Lazeris suremontuotas 2020 m. kovo 10 d. Teismas konstatavo, kad tuo metu, kai atsakovė pradėjo kelti klausimą dėl įrangos netinkamumo, lazeris jau buvo suremontuotas, todėl galėjo būti instaliuotas kartu su visa likusia įranga, bet atsakovė neparuošė patalpų.
36. **Teismas padarė išvadą, kad, atsakovei neįvykdant pareigos paruošti patalpas įrangai instaliuoti, ieškovė negalėjo jos instaliuoti ir iki galo įvykdyti sutarčių bei gauti likusio 70 proc. apmokėjimo. Ieškovė pagal sutarties Nr. 1 3.1 papunktį dėl atsakovės neveikimo negalėjo išrašyti PVM sąskaitos faktūros. Teismas konstatavo, kad atsakovė pažeidė sutartį, nes neparuošė patalpų įrangai instaliuoti, todėl ginčo sutartys Nr. 1 ir Nr. 2 nutrauktos tik dėl atsakovės kaltės ir ieškovė turi teisę į 709 345,25 Eur tiesioginių nuostolių, kurie apskaičiuoti iš ieškovės įrangos tiekėjams sumokėtų sumų atėmus sumas, kurias pavyko susigrąžinti grąžinus dalį įrangos, atlyginimą.**
37. Teismas padarė išvadą, kad ieškovė patyrė taip pat ir netiesioginių nuostolių – negavo pajamų, kurių būtų gavusi, jeigu atsakovė būtų tinkamai įvykdžiusi sutartį. Teismas nustatė, kad sutarties Nr. 1 kaina be PVM – 1 246 780 Eur, o sutarties Nr. 2 kaina be PVM – 925 030 Eur, bendra kaina be PVM 2 171 810 Eur. Ieškovės įsigytų prekių savikaina – 1 166 655,51 Eur. Dėl to teismas konstatavo, kad atsakovei tinkamai įvykdžius ginčo sutartį, ieškovė tikėjosi gauti 1 005 154,49 Eur pajamų (2 171 810 – 1 166 655,51 = 1 005 154,49). Iš pirmiau nurodytos sumos atėmus 15 proc. pelno mokesčio, ieškovės negautas grynasis pelnas – 854 381,32 Eur. Teismas padarė išvadą, kad ieškovė įrodė nuostolių dydį – dėl atsakovės kaltų veiksmų patyrė 1 563 726,57 Eur nuostolių (709 345,25 Eur tiesioginių nuostolių ir 854 381,32 Eur netiesioginių nuostolių sudaro 1 563 726,57 Eur). Ieškovei įskaicius avansą į nuostolių atlyginimą (priešpriešiniai vienas kitam reikalingi), šia suma mažintini ieškovės nuostoliai (1 563 726,57 Eur nuostolių minus 788 367,03 Eur sumokėtas avansas). Nuostoliai taip pat sumažinti 20 000 Eur, kadangi tokia suma įkainota pas ieškovę likusi negrąžinta įranga.
38. Teismas, pasisakydamas dėl atsakovės argumentų, kad nėra galimybės nustatyti nuostolių dydžio, nes byloje nėra duomenų apie įrangos, kuri likusi pas ieškovę, rinkos vertę, nurodė, jog ieškovė visomis įmanomomis priemonėmis siekė sumažinti nuostolių dydį, ieškojo pirkėjų ginčo įrangai parduoti. Vis dėlto dėl ginčo įrangos specifškumo nepavyko rasti įrangos, kurios nepriėmė tiekėjai, pirkėjai, todėl ji yra pas ieškovę. Ieškovė teismo posėdyje nurodė, kad kai atsakovė apmokės ieškovės patirtus nuostolius, ji atiduos įrangą. Teismas, įvertinęs tai, kad ginčo įranga (dalis, likusi pas ieškovę) pritaikyta šimtinai atsakovės projektams, išaiškino, jog atsakovė, atlyginusi ieškovei nuostolius, gali reikalauti grąžinti jai įrangą.
39. Teismas pažymėjo, kad ieškovė su atsakove sutarties Nr. 2 5.5 papunktyje susitarė, jog, sutartį nutraukus prieš terminą, ją pažeidusi šalis privalės sumokėti baudą – 10 proc. nuo bendros sutarties kainos – ir atlyginti visus dėl to patirtus nuostolius. Sutarties Nr. 2 kaina – 1 119 286,30 Eur, todėl 10 proc. – 111 928,63 Eur (1 119 286,30 Eur x 10 proc.). Teismas, įvertinęs tai, kad ginčo sutartis nuo 2020 m. balandžio 22 d. nutraukta dėl atsakovės kaltės, priteisė ieškovei iš atsakovės 111 928,63 Eur baudos. Teismas taip pat konstatavo, kad ieškovės prašomas priteisti 66 223,90 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas yra pagrįsto ir protingo dydžio, todėl šį atlyginimą priteisė iš atsakovės.
40. Teismas, įvertinęs tai, kad ginčo sutartys nutrauktos dėl atsakovės kaltės, atmetė visus patikslinto priešieškinio reikalavimus ir dėl jų nepasisakė.
41. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2023 m. vasario 3 d. nutartimi išnagrinėjusi atsakovės apeliacinį skundą, Šiaulių apygardos teismo 2022 m. liepos 4 d. sprendimą pakeitė ir ieškinį tenkino iš dalies. Teismas nusprendė: priteisti ieškovei iš atsakovės 755 359,54 Eur nuostolių atlyginimą ir 6 proc. metines procesines palūkanas už priteistą 755 359,54 Eur sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2020 m. spalio 27 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo: atmesti kitą ieškinio dalį; atmesti priešieškinį; priteisti valstybei iš atsakovės 17,74 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, atlyginimo; priteisti ieškovei iš atsakovės 66 882,37 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios ir apelinacinės instancijos teismuose, atlyginimo.
42. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad sutartimis ieškovė įsipareigojo ne tik parduoti atsakovei prekes, bet ir suteikti paslaugas: pristatyti įrangą į atsakovės nurodytą vietą, įrengti ir įdiegti ją bei apmokyti atsakovės darbuotojus su ja dirbti, o atsakovė įsipareigojo sumokėti ieškovei už prekes ir paslaugas, taip pat paruošti vietą įrangai įrengti ir įdiegti. Taigi, nepaisant to, kad šalys ginčo teisinius santykius įvardijo tik kaip pirkimo–pardavimo teisinius santykius, aptariamoms aplinkybėms patvirtina, jog šalys sudarė ne tik pirkimo–pardavimo sutartį, bet ir sutartį, turinčias paslaugų teikimo bruožų, t. y. mišrias sutartis.
43. Vertinama atsakovės veiksmų teisėtumą teisėjų kolegija konstatavo, kad atsakovė yra nenuosekliai, t. y. nei sudarydama sutartį, nei jas sudariusi, nei bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme niekada neginčijo savo pareigos paruošti patalpas specifinei ginčo įrangai įrengti ir įdiegti, be kita ko, neginčijo, jog turėjo pareigą įrengti kondicionavimo sistemą, taip pat neįrodinėjo, kad nežinojo ir negalėjo žinoti reikalavimų įrangai įrengti ir įdiegti; neteigė ir neįrodinėjo, jog paruošė ir atlaisvino patalpas, atvedė visus būtinus komunikacijų įvadus ir kt.
44. Teisėjų kolegija konstatavo, kad būtent atsakovė, bet ne ieškovė įsipareigojo paruošti patalpas įrangai įrengti ir įdiegti, ši atsakovės pareiga yra tiesiogiai įtvirtinta sutartyse. Be to, laikė, kad byloje esančių įrodymų pakanka numanomai sąlygai, jog atsakovė pagal sutartį prisiėmė pareigą ne tik atlaisvinti patalpas ir užtikrinti komunikacijų įvadus, bet taip pat įrengti kondicionavimo sistemą, konstatuoti. Ši išvada padaryta atsižvelgiant į tai, kad ginčo įranga nėra plataus vartojimo, specifinė (individuali) ir siauros srities, be to, atsakovė yra profesionali ir patyrusi

verslininkė, be kita ko, vaistų gamybos srityje. Tai, kad atsakovė buvo įsipareigojusi patalpose sumontuoti kondicionavimo sistemą, patvirtino ir byloje apklausti liudytojai. Be to, atsakovė nei susirašinėdama elektroniniu paštu, nei kita forma niekada negiņčio savo pareigos įrengti kondicionavimo sistemą, taip pat nė karto nenurodė ieškovei, kad nežino, kaip paruošti patalpas, neklausė ieškovės, kaip ji turi paruošti patalpas, nors ieškovė nuolat teiravosi atsakovės, kada ši paruoš patalpas įrangai įdiegti.

45. Konstatavusi, kad atsakovė neįvykdė pareigos tinkamai paruošti patalpas mikroskopams įrengti ir įdiegti, neįrengė kondicionavimo sistemos, kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad atsakovė pažeidė sutartis Nr. 1 ir Nr. 2, t. y. buvo konstatuoti atsakovės neteisėti veiksmai.
46. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad ieškovė įrodė, jog įsigijo visas sutartyse Nr. 1 ir Nr. 2 nurodytas prekes už pirmosios instancijos teismo sprendime nurodytas kainas, taip pat perdavė atsakovei visas prekes, nurodytas sutartyse Nr. 1 ir Nr. 2, o atsakovė jas priėmė. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija atmetė kaip nepagrįstus atsakovės argumentus, kad ieškovė atliko neteisėtus veiksmus. Ieškovė tinkamai vykdė sutartis ir nepažeidė savo sutartinių įsipareigojimų.
47. Pasisakydama dėl kitų civilinės atsakomybės sąlygų, teisėjų kolegija pažymėjo, kad jeigu atsakovė nebūtų atlikusi neteisėtų veiksmų, t. y. nebūtų pažeidusi sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2, būtų įvykdžiusi savo įsipareigojimą paruošti patalpas, be kita ko, būtų įrengusi kondicionavimo sistemą ginčo mikroskopams instaliuoti, sumokėjusi ieškovei įrangos kainą, ieškovė nebūtų patyrusi nuostolių. Dėl to yra faktinis atsakovės neteisėtų veiksmų ir ieškovės įrodinėtų nuostolių priežastinis ryšys. Ieškovei kilę neigiami padariniai nėra pernelyg nutolę nuo atsakovės neteisėtų veiksmų, t. y. yra taip pat ir teisinis priežastinis ryšys. Vien sutarčių sudarymo tikslas patvirtina, kad ginčo įranga yra ne plataus vartojimo, specifinė ir siauros srities. Atsakovė, kaip patyrusi savo srities verslininkė profesionalė, žinojo, kokią įrangą perka, taip pat kad ginčo įranga itin specifinė ir bus pritaikyta išimtinai atsakovės poreikiams – ginčo projektams įgyvendinti. Dėl to atsakovė nepagrįstai teigia, kad ji nenumatė ir objektyviai negalėjo numatyti, jog, nutirkus ginčo sutartims, ieškovė negalės grąžinti įrangos dalies gamintojams ar tiekėjams. Atsakovė sudarant sutartis galėjo protingai numatyti ir numatė ieškovės nuostolius, kaip tikėtinus pirkėjos ir užsakovės prievolių neįvykdymo padarinius. Taigi pirmosios instancijos teismas teisingai ir pagrįstai nustatė antrąją atsakovės sutartinei civilinei atsakomybei taikyti būtinąją sąlygą – atsakovės atliktų neteisėtų veiksmų ir ieškovės atsiradusių nuostolių priežastinį ryšį.
48. Teisėjų kolegija pritarė ieškovės argumentams, kad pas ją likusi įranga išskirtinė, pagaminta ir sukonfigūruota pagal specialius atsakovės poreikius, todėl nėra galimybės jos parduoti kitiems asmenims, todėl atsakovės argumentai, kad ieškovė, prašydama priteisti iš atsakovės tiesioginių nuostolių atlyginimą, siekia nepagrįstai praturtėti, vertinti kaip nepagrįsti. Atsižvelgdama į tai, teisėjų kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad ieškovė įrodė, jog patyrė 689 345,25 Eur tiesioginių nuostolių. Be to, teisėjų kolegijos vertinimu, ieškovė įrodė ir patirtą žalą negautų pajamų forma – 854 381,32 Eur. Ieškovė būtų gavusi pelno, jeigu atsakovė būtų tinkamai vykdžiusi sutartis ir neatlikusi pirmiau šioje nutartyje nurodytų neteisėtų veiksmų. Teisėjų kolegija pritarė ieškovės pasirinktam negautų pajamų skaičiavimo modeliui – iš bendros sutarčių kainos atimti įsigytos įrangos savikainą ir 15 procentų pelno mokesį.
49. Teisėjų kolegijos vertinimu, pirmosios instancijos teismas teisingai apskaičiavo baudą, t. y., apskaičiuodamas baudos dydį, nepridėjo PVM (prie gautos baudos sumos, kuri skaičiuotina nuo 1 119 286,30 Eur bendros sutarties kainos su PVM). Vis dėlto teisėjų kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai neįskaitė ieškovės prašomos priteisti baudos – 111 928,63 Eur į nuostolių atlyginimą – 755 359,54 Eur, todėl nepagrįstai priteisė iš atsakovės baudą. Dėl to apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas turi būti pakeistas ir atmestas ieškinio reikalavimas priteisti iš atsakovės 111 928,63 Eur baudą.
50. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas, sprendime konstatavęs, jog atsakovė pažeidė sutartį, nustatęs visų atsakovės civilinei atsakomybei taikyti būtinų sutartinės civilinės atsakomybės sąlygų buvimą, be kita ko, nuostolius ir jų dydį, pagrįstai atmetė priešieškinio reikalavimus dėl įskaitymo pripažinimo negaliojančiu ir negrąžinto avanso priteisimo. Kadangi šiuo atveju tarp ieškinio ir priešieškinio yra tarpusavio ryšys, šalių reikalavimai priešpriešiniai, jų pagrindas sutampa, o pirmosios instancijos teismas padarė teisingą išvadą, kad sutartys neįvykdytos ne dėl ieškovės, bet dėl atsakovės neteisėtų veiksmų ir būtent atsakovė, bet ne ieškovė, kalta dėl sutarčių nutraukimo, pagrįstai buvo atmesti ir kiti priešieškinio reikalavimai.
51. Teisėjų kolegija taip pat pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad byloje esančių įrodymų pakanka bylai reikšmingų aplinkybių buvimui konstatuoti ir šalių ginčui tinkamai išnagrinėti, todėl buvo atmestas atsakovės prašymas skirti teismo ekspertizę.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

52. Kasaciniame skunde atsakovė UAB „Escolit“ prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 3 d. nutarties dalį, kuria ieškovės UAB „Expertus Vilnensis“ naudai iš atsakovės UAB „Escolit“ buvo priteista 689 345,25 Eur tiesioginių nuostolių ir 854 381,32 Eur netiesioginių nuostolių atlyginimo, ir šią bylos dalį perduoti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui; priteisti atsakovei iš ieškovės bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 52.1. Ieškovė, siekdama įrodyti negautų pajamų dydį, privalėjo įrodyti visas sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2 vykdymo sąnaudas, kurios būtų patirtos per visą sutarčių vykdymo laikotarpį, o ne tik sutartims vykdyti skirtų prietaisų įsigijimo savikainą. Ieškovės atliktą nepagrįstą negautų pajamų skaičiavimą apeliaciniu skundu atsakovė ginčijo, tačiau apeliacinės instancijos teismas skundžiamoje nutartyje šios apeliacinio skundo dalies neišnagrinėjo. Ieškovės pareigos pagal sutartis nesibaigė įrangos, reikalingos šioms sutartims vykdyti, įsigijimu, ieškovė privalėjo patirti ir kitų sąnaudų (įrangos transportavimo, instaliavimo, personalo apmokymo), taip pat privalėjo užtikrinti sistemos veikimą sutartyse sutartu garantiniu laikotarpiu, kuriam taip pat buvo reikalingi tiek žmogiškieji, tiek technologiniai išteklių. Įrodymų, pagrindžiančių kitas patirtas arba būsimas sąnaudas, ieškovė į bylą nepateikė.
- 52.2. Ieškovė turėjo įrodyti nuostolių, patirtų negautos naudos forma, realumą, dydį ir priežastinį ryšį. Ieškovės pateiktas nuostolių skaičiavimas neatitiko realumo kriterijaus, nes ieškovė, nurodžiusi tik prietaisų, skirtų sutartims vykdyti, įsigijimo savikainą, nenurodė jokių kitų sąnaudų. Atsakovė negali įrodyti aplinkybių, kurių įrodinėjimo pareiga tenka ieškovei, todėl atsakovė, siekdama pagrįsti, kad ieškovės pateiktas negautų pajamų skaičiavimas neatitiko realumo kriterijaus, yra neracionalus ir neprotingas, neturėjo kitos galimybės kaip remtis kitokio pobūdžio įrodymais, taip pat ieškovės finansinės atsakaitomybės duomenimis dėl įprastinės ieškovės veiklos pelno ir kitais duomenimis apie patiriamas įprastines ieškovės veiklos sąnaudas, tačiau šių dokumentų apeliacinės instancijos teismas nepriėmė.
- 52.3. Ieškovės grynas veiklos pelningumas svyravo nuo 6,79 proc. 2017 metais iki - 6,72 proc. 2021 metais, taigi įmonės veiklos duomenys įrodo, kad pastaraisiais metais ieškovės veikla buvo nuostolinga. Šiuo atveju, iš ginčo sandorių verčių 2 171 810 Eur priteisus 854 381,32 Eur negautų pajamų, išeitų, kad įmonės veiklos pelningumas yra 39,34 proc. Tokio dydžio grynas pelningumas akivaizdžiai neatitinka įprastinio ieškovės veiklos grynojo pelningumo, o tai leidžia teigti, kad ieškovė neįrodė realių negautų pajamų, o siekė nepagrįstai praturtėti atsakovės sąskaita.
- 52.4. Negautų pajamų dydis turi būti protingas, sąžiningas ir teisingas pagal konkrečios bylos aplinkybes, todėl buvo nukrypta nuo suformuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, kurioje nurodoma, kad juridiniai asmenys negali tikėtis nesąžiningai gauti neprotingo bei ekonomiškai nepagrįsto dydžio pelną. Ieškovė anksčiau yra deklaravusi, kad įprastai jos marža (antkainis) sudaro 30 procentų nuo tiekėjo kainos. Šiuo atveju, atlikus skaičiavimus, matyti, kad antkainis sudarė net 86,16 proc.
- 52.5. Atsakovė nesutinka, kad tarp ieškovės tretiesiems asmenims negrąžintos įrangos vertės ir atsakovės neteisėtų veiksmų egzistuoja

teisinis priežastinis ryšys. Tokia apeliacinės instancijos teismo išvada padaryta netinkamai aiškinant ir taikant CK 6.247 straipsnį, 6.258 straipsnio 4 dalį. Sudarydama sutartis atsakovė negalėjo numanyti, kad ieškovė negalės grąžinti įrangos tiekėjams. Sutartyse buvo nustatyta, kad jeigu atsakovė neatsiskaitys už įrangą, tai ieškovė kaip įrangos savininkė šia įrangą galės disponuoti savo nuožiūra. Be to, sutartyje Nr. 2 šalys aiškiai susitarė, kad egzistuoja galimybė, jog atsakovė atsisakys pateikto ar pradėto vykdyti užsakymo, o tokiu atveju nėra grąžinamas sumokėtas avansas. Todėl atsakovė negalėjo žinoti, kad atsisakius sutarties ieškovė nebegalės grąžinti įrangos tiekėjams ir patirs nuostolių.

- 52.6. Apeliacinės instancijos teismo išvados, kad atsakovės neteisėtus veiksmus ir ieškovės patirtus nuostolius sieja teisinis priežastinis ryšys, prieštarauja ir įsiteisėjusioje Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 22 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. e2A-189-302/2022, konstatuotoms aplinkybėms, jog atsakovė nėra ieškovės sudarytos sutarties su UAB „Multilabo“ šalis, pastaroji sutartis nebuvo sudaryta atsakovės naudai, be to, pastarojoje sutartyje nebuvo įtvirtintas sąlyginis prekių kainos apmokėjimas, priklausantis nuo atsakovės tinkamo sutartinių įsipareigojimų ieškovei vykdymo.
- 52.7. Ieškovė negalėjo grąžinti prekių tretiesiems asmenims ar jų realizuoti dėl savo, kaip laboratorinės įrangos prekybos profesionalės, sudarytų savarankiškų sutarčių su įrangos tiekėjais, šios sutartys nebuvo sudarytos atsakovės naudai, atsakovė nebuvo šių sutarčių šalis, jai nebuvo žinomos jokios šių sutarčių nuostatos. Taigi, atsakovė negalėjo žinoti ir jai nebuvo žinoma, kad ieškovė, kaip verslininkė ir laboratorinės įrangos profesionalė, pagal savarankiškai sudarytas sutartis su įrangos pardavėjais nesusitars ar neaptars galimybės įrangą grąžinti.
- 52.8. Po apeliacinės instancijos teismo nutarties priėmimo paaiškėjo naujos aplinkybės, kad ieškovė ginčo įrangos nebeturi, t. y. yra ją galimai realizavusi. Atsakovė, įvykdžiusi teismo sprendimą ir nutartį, kreipėsi į ieškovę, prašydama perduoti pas ieškovę likusią įrangą, taip pat prašydama informuoti, kokią įrangą ieškovė turi, jei ji realizuota, nurodyti, kam ir už kokią kainą. Ieškovė atsakymuose nurodė, kad įrangos atsakovei neperduos ir informacijos neteiks. Šios aplinkybės suteikia pagrindą teigti, kad ieškovė, būdama nesąžininga, klaidino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismus dėl to, kad pas ieškovę esanti įrangą yra bevėrtė ir jos negalima realizuoti, todėl ji bus perduodama atsakovei, kai bus atlyginti nuostoliai. Pridedami rašytiniai įrodymai leidžia pagrįstai teigti, kad ieškovė likusią įrangą jau yra realizavusi ir jos neturi, todėl nėra patyrusi savo nurodomų tiesioginių nuostolių. Šios, naujai paaiškėjusios, aplinkybės taip pat sudaro pagrindą iš naujo įvertinti aplinkybes dėl ieškovės realiai turimos įrangos, tiriant, kam, kada ir už kokią kainą ieškovė šią įrangą perleido, taigi lemia bylos nagrinėjimo iš naujo apeliacinės instancijos teisme poreikį.
- 52.9. Atsakovė neturėjo jokios galimybės įvertinti įrangos komplektiškumo, kol ši įrangą nebuvo sumontuota. Kadangi sutartys Nr. 1 ir Nr. 2 yra nutrauktos, dalis ieškovės įsigytos įrangos yra grąžinta tiekėjams, o dalis, kaip teigiama, yra likusi pas ieškovę, todėl įrangos komplektiškumo ir vertės nustatymas yra galimas tik specialių žinių turinčio asmens.
- 52.10. Šioje byloje vienas iš įrodinėjimo dalyko elementų yra aplinkybė, kokia įrangą, ieškovės įsigytą sutartims Nr. 1 ir Nr. 2 vykdyti, faktiškai yra pas ieškovę, taip pat kokia šios įrangos vertė, ar ieškovė nėra šios įrangos realizavusi ar perleidusi. Apeliacinės instancijos teismas nutartyje neatsižvelgė, kad UAB Auditorių profesinės bendrijos specialistė išvadą dėl įrangos vertės surašė ne faktiškai įvertinusi, ar ieškovė turi nurodomą įrangą, o tik įvertinusi ieškovės pateiktus dokumentus, išvadoje nurodoma, kad šios specialisto išvados tikslas yra išanalizuoti ieškovės pateiktus dokumentus ir atsakyti į ieškovės suformuluotą klausimą. Prašydama skirti ekspertizę atsakovė būtent ir siekė specialisto pagalbą nustatyti, ar ieškovė faktiškai turi įsigytą įrangą, kad tokios įrangos ieškovė nerealizavo ir neperleido, kokia įrangos vertė, t. y. byloje yra kilę specialių žinių dėl įrangos specifiškumo reikalaujantys klausimai, tačiau teismai nepagrįstai netenkino tokio atsakovės prašymo.
53. Ieškovė atsiliepime į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti kaip nepagrįstą, Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 3 d. nutartį palikti nepakeistą, priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:
- 53.1. Aplinkybes dėl negautų pajamų skaičiavimo neįvertinus įprastinių veiklos sąnaudų atsakovė pirmą kartą nurodė tik apeliaciniame skunde. Tuo tarpu klausimo neiškėlus ir neišnagrinėjus apeliacine tvarka (lot. *mutatis mutandis* (su atitinkamais pakeitimais) – ir pirmosios instancijos teisme) kasacija dėl jo negalima. Atsakovė su netiesioginiais nuostoliais nesutiko tik todėl, kad neva ieškovė neprodė, jog realiai patyrė išlaidų atsiskaitydama su įrangos tiekėjais, tačiau niekada nesirėmė aplinkybe, kad negautos pajamos skaičiuojamos, be kita ko, neįvertinus įprastinių veiklos sąnaudų, o tik įvertinus sąnaudas įrangai įsigyti ir pelno mokesčių. Taigi atsakovė pirmosios instancijos teisme neįrodinėjo ir nesirėmė aplinkybėmis dėl negautų pajamų apskaičiavimo neįvertinant įprastinių ieškovės veiklos sąnaudų, todėl šie argumentai negali būti ir kasacijos dalykas.
- 53.2. Kasacinis skundas grindžiamas ieškovės finansinės ataskaitos įrodymais, kurie apeliacinės instancijos teismo nebuvo priimti, t. y. jie nėra bylos medžiaga, taigi visi atsakovės teiginiai, susiję su ieškovės finansinėmis ataskaitomis ir negautų pajamų apskaičiavimu, negali būti vertinami ir nagrinėjami Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, nes tai neatitinka kasacinio proceso tikslo, paskirties, būtų pažeidžiamas rungimosi principas ir proceso dalyvių lygiateisiškumas.
- 53.3. Atsakovės nurodytos aplinkybės dėl grynojo ieškovės pelno, taip pat ir veiklos sąnaudų būtų reikšmingos tik tuo atveju, jeigu ieškovė nuostolių dydį įrodinėtų iš visos savo veiklos gautų pajamų sumažėjimu. Dėl to argumentai, susiję su grynojo pelno, sąnaudų ir kitų kaštų įvertinimu, yra nepagrįsti ir neturi reikšmės nustatant ieškovės patirtų netiesioginių nuostolių dydį. Be to, ne visos sutartys yra vienodai pelningos, t. y. vienos sutartys yra pelningesnės, kitos mažiau pelningos, dar kitos gali būti nuostolingos. Todėl rentis bendru pelningumu pagal finansinės atskaitomybės dokumentus, kai ginčas šiuo atveju susijęs su konkrečiomis sutartimis, kurių pelningumas ir yra aktualus, negalima.
- 53.4. Atsakovės nurodomų sąnaudų nėra pagrindo atimti iš skaičiuojamų netiesioginių nuostolių: darbuotojai gauna fiksuotą darbo užmokestį, tai reiškia, kad, nepriklausomai nuo ginčo sutarčių ir jų nutraukimo, ieškovės administracinės sąnaudos ir sąnaudos darbuotojų darbo užmokesčiui nebūtų pasikeitusios; darbuotojų apmokymo ir įrangos instaliavimo sąnaudos arba nekinta, nes ieškovės darbuotojams, kurie turėjo mokytis atsakovės darbuotojus, mokamas fiksuotas darbo užmokestis, arba šios sąnaudos yra dengiamos paties įrangos gamintojo ir yra įtrauktos į įrangos įsigijimo kainą; išlaidos garantinei priežiūrai laikytinos hipotetinėmis, nes neišku, ar naudojama įrangą būtų sugedusi, be to, garantinę įrangos priežiūrą atlieka įrangos gamintojai; transportavimo (įrangos pristatymo) sąnaudos taip pat netrauktinos, nes ieškovė patyrė išlaidų (nuostolių) ir dėl įrangos atsiėmimo (paėmimo iš LSMU patalpų), tačiau šių atlyginti neprašo.
- 53.5. Argumentais, susijusiais su neproporcingu, neprotingu ginčo sutarčių antkainiu (marža), nebuvo remtasi pirmosios instancijos teisme, tačiau pažymėtina, kad ieškovė yra verslo subjektas, siekiantis pelno, o ginčo sutartys buvo sudarytos laisva valia ir šalys privalo jų laikytis. Atsakovė negiginėja ir negiginėja, kad tam tikros sutarčių sąlygos yra neteisėtos, prieštarauja imperatyvioms normoms, yra nesąžiningos ir pan. Todėl tokie teiginiai vertintini tik kaip gynybinė pozicija. Taip pat pažymėtina, kad patys ginčo projektai yra sudėtingi ir rizikingi, todėl pati marža natūraliai yra didesnė.
- 53.6. Vertinant kasacinio skundo teiginius dėl teisinio priežastinio ryšio, pažymėtina, kad ieškovei priklausė teisė pasirinkti teisių gynybos būdą. Ieškovė šia teise naudojosi sąžiningai ir tinkamai. Byloje surinkti įrodymai liudija ir teismai yra konstatavę, kad ieškovė visais įmanomais būdais siekė išsaugoti sutartį ir tik nesant kitos išeities nutraukė sutartį bei kreipėsi į teismą dėl žalos atlyginimo. Negana to, ieškovė ėmėsi aktyvių veiksmų siekdama įrangą grąžinti ir realizuoti ją rinkoje (mažinti nuostolius).
- 53.7. Atsakovė žinojo apie galimus ieškovės nuostolius dėl sutarčių nutraukimo, kadangi tai matyti iš šalių susirašinėjimo dar iki sutarčių

nutraukimo. Atsakovė yra profesionali ir patyrusi verslininkė, be kita ko, vaistų gamybos srityje, be to, būtent ji paskelbė įrangos įsigijimo konkursą, todėl jai neabejotinai buvo žinoma, kad ginčo įranga yra itin specifinė ir bus pritaikyta išimtinai atsakovės poreikiams.

53.8. Aplinkybė, ar atsakovė galėjo numatyti ieškovės nuostolius, net neturi reikšmės, nes laikytina, kad atsakovė ginčo sutarčių nevykdė tyčia (arba bent jau dėl didelio aplaidumo): atsakovė paprasčiausiai nusprendė nebeinvestuoti į mokslinę veiklą įvertinusi projektų rentabilumą; nebendradarbiaudama ir nesiekdama išsaugoti ginčo sutarčių, atsakovė tiesiog ieškojo būdų ir pasiteisinimų išvengti civilinės atsakomybės.

53.9. Nėra pagrindo priimti atsakovės teikiamų naujų įrodymų (dėl tariamo įrangos nebuvimo pas ieškovę), kadangi jie nebuvo vertinti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, be to, šie įrodymai nesusiję su ginčo faktinėmis aplinkybėmis. Vis dėlto jei įrodymai būtų priimti, ieškovė taip pat prašo kasacinio teismo priimti teikiamus naujus įrodymus, patvirtinančius, kad ginčo įranga vis dar yra ieškovės žinioje.

53.10. Ieškovė po teismų sprendimų šioje byloje įsiteisėjimo neperdavė įrangos atsakovei, kadangi ši už ją nesumokėjo, o atlygino dalį ieškovės patirtų nuostolių. Byloje taip pat konstatuota, kad standartinės įrangos dalies vertė yra 20 000 Eur ir šia suma ieškovė sumažino prašomų priteisti nuostolių sumą. Šios sumos atsakovė nėra atlyginusi, nepateikė tai patvirtinančių įrodymų.

53.11. Ekspertizė byloje nebuvo paskirta pagrįstai: prašymas dėl ekspertizės skyrimo buvo pateiktas pavėluotai, kadangi byla jau buvo pažengusi; prašymo patenkinimas užvilktų bylos nagrinėjimą ir dar labiau padidintų bylinėjimosi išlaidas; prašymas buvo nemotyvuotas ir išeina už bylos nagrinėjimo ribų; byloje esančių įrodymų pakanka reikšmingų aplinkybių buvimui konstatuoti; atsakovė galėjo savarankiškai į bylą teikti specialistų išvadą, tačiau to nedarė.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl naujų kasaciniam teismui pateiktų įrodymų

54. Atsakovė kartu su kasaciniu skundu, kurio priėmimo klausimas buvo išspręstas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegijos 2023 m. gegužės 2 d. nutartimi, pateikė 2023 m. kovo 15 d. ir 2023 m. kovo 30 d. UAB „Escolit“ raštus dėl įrangos, 2023 m. kovo 29 d. ir 2023 d. kovo 30 d. UAB „Expertus Vilnensis“ atsakymus dėl įrangos neperdavimo bei informacijos neteikimo. Minėta atrankos kolegijos nutartimi šių rašytinių įrodymų priėmimo klausimas nebuvo išspręstas. Ieškovė kartu su 2023 m. birželio 6 d. atsiliepimu į kasacinį skundą taip pat pateikė naujus rašytinius įrodymus – UAB „Expertus Vilnensis“ pažymą su priedais. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus atrankos kolegija 2023 m. birželio 14 d. nutartimi atsisakė priimti prie atsiliepimo į kasacinį skundą ieškovės pateiktus naujus rašytinius įrodymus. Ieškovė 2023 m. rugpjūčio 11 d. kasaciniam teismui pateikė prašymą, kuriuo prašo teismo atsisakyti priimti ir vertinti įrodymus, kurie pateikti kartu su atsakovės kasaciniu skundu.

55. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 353 straipsnio 1 dalį, kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Pagal CPK 353 straipsnio 2 dalį, kasaciniame skunde neleidžiama remtis naujais įrodymais bei aplinkybėmis, kurie nebuvo nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teisme.

56. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į nurodytą teisinį reguliavimą, atsisako priimti atsakovės pateiktus naujus rašytinius įrodymus ir grąžina juos atsakovei. Kartu teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad byloje nebuvo reiškiamas reikalavimas dėl įrangos grąžinimo atsakovei, todėl teikiami nauji įrodymai neatitinka ir įrodymų sąsajumo kriterijaus (CPK 180 straipsnis).

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

57. Kaip minėta, CPK 353 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu neperžengdamas kasacinio skundo ribų; kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reiškia, kad kasacinis teismas sprendžia išimtinai teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-684/2021 19 punktą). Kasacinis teismas turi teisę peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas ir neperžengus skundo ribų būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai (CPK 353 straipsnio 2 dalis).

58. Nagrinėjamoje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniais sprendimais iš dalies tenkinti ieškovės ieškinio reikalavimai ir atmesti atsakovės priešieškinio reikalavimai. Atsakovė kasaciniame skunde prašo panaikinti tik tą apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo dalį, kuria tenkinti ieškovės reikalavimai dėl tiesioginių ir netiesioginių nuostolių atlyginimo priteisimo, ir prašo šią bylos dalį grąžinti iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui. Kitos teismų procesinių sprendimų dalys, kurios kasacine tvarka nėra skundžiamos, nėra šios kasacinės bylos nagrinėjimo dalykas, todėl dėl jų teisėtumo bei pagrįstumo teisėjų kolegija nepasisako.

Dėl bylos kasacinio nagrinėjimo dalyko ribų sprendžiant netiesioginių nuostolių atlyginimo klausimą

59. Teisminio nagrinėjimo dalyką apibrėžia ieškinio turinį sudarantys elementai – ieškinio dalykas ir ieškinio pagrindas. Asmuo, kreipdamasis į teismą dėl jo manymu, pažeistos subjektytinių teisės ar įstatymo saugomo intereso, ieškinyje nurodo tokio pažeidimo aplinkybes (faktinį pagrindą) ir pasirenka teisių gynimo būdą (ieškinio dalyką) (CPK 135 straipsnio 1 dalies 2, 4 punktai). Ginčas privalo būti išspręstas pagal ieškovo pareikštus reikalavimus, teismas negali pats nei suformuluoti už ieškovą ieškinio dalyko ir pagrindo, nei, sprendžiamas byla, pakeisti ieškinio dalyko ar faktinio pagrindo ar taikyti alternatyvius pažeistų teisių gynimo būdus (išskyrus įstatyme nustatytas išimtis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-429-701/2017, 31 punktas).

60. Remiantis CPK 141 straipsnio 1 dalimi, pakeisti ieškinio dalyką arba pagrindą galima tik nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme iki nutarties skirti bylą nagrinėti teismo posėdyje priėmimo. Vėlesnis ieškinio dalyko ar ieškinio pagrindo keitimas įstatymo leidžiamas tik tais atvejais, kai tokio pakeitimo būtinumas iškilo vėliau arba jeigu yra gautas priešingos šalies sutikimas, arba jeigu teismas mano, kad tai neužvilkins bylos nagrinėjimo.

61. Remiantis šalių lygiateisiskumo principu, analogiškai reikalavimai taikomi ir atsikirtimams į ieškinio reikalavimus, t. y. asmenys, kuriems pareikšti atitinkami reikalavimai, turi aiškiai suformuluoti šių atsikirtimų dalyką ir pagrindą bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu. Pagal CPK 142 straipsnio 3 dalį teismas turi teisę atsisakyti priimti įrodymus ir motyvus, kurie galėjo būti pateikti atsiliepime į

ieškinį, jeigu mano, kad vėlesnis jų pateikimas užvilkins sprendimo priėmimą byloje.

62. Nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, ieškovė įrodinėjo, jog patyrė 709 345,25 Eur tiesioginių nuostolių ir 854 381,32 Eur netiesioginių nuostolių. Ieškovė teigia, kad ji būtų gavusi pelno, jeigu atsakovė būtų tinkamai vykdžiusi sutartis ir neatlikusi neteisėtų veiksmų. Skaiciuodama patirtus netiesioginius nuostolius ieškovė iš bendros sutarčių kainos atėmė įrangos įsigijimo savikainą, taip pat 15 proc. pelno mokesčio. Atsakovė su reikalavimu priteisti netiesioginių nuostolių atlyginimą nesutiko ir įrodinėjo, kad sutartys buvo nutrauktos dėl ieškovės kaltės, o ieškovė neįrodė, kad realiai patyrė įrangos įsigijimo išlaidų (tiekejoms UAB „Standa“, UAB „Multilabo“, „Olympus Danmark A/S“, „LiLi“). Kitaip tariant, nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme atsakovės atskirtimai į šią ieškinio dalį iš esmės buvo grindžiami nesutikimu su įrangos įsigijimo savikaina. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ieškovės reikalavimas dėl netiesioginių nuostolių atlyginimo yra pagrįstas, t. y. nusprendė, kad ieškovė įrodė visas atsakovės civilinės atsakomybės sąlygas, įskaitant aplinkybes dėl įrangos įsigijimo savikainos, ir teisingai apskaičiavo negautą pelną.
63. Atsakovė dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo pateikė apeliacinį skundą, kuriame, be kita ko, nurodė, kad ieškovė, apskaičiuodama negautą pelną, neįvertino įprastinių savo veiklos sąnaudų, kad pagal ginčo sutartis marža yra per didelė, nepagrįsta ir neproporcinga.
64. Apelacinis skundas negali būti grindžiamas aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme (CPK 306 straipsnio 2 dalis).
65. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad dispozityvios bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka specifika, lyginant su jos nagrinėjimu pirmosios instancijos teisme, yra tik ta, kad apeliacinės instancijos teismas bylą nagrinėja ne tik neperžengdamas apeliaciniame skunde ir atsiliepime į šį skundą nustatytų ribų (apeliacinio skundo faktinio ir teisinio pagrindo bei atsiliepimo į apeliacinį skundą faktinio ir teisinio pagrindo), išskyrus įstatymo nustatytas išimtis, bet ir bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme ribų, kurias šalys suformavo ieškinyje ir atskirtimuose į ieškinį (priešieškinyje), nes apeliacinis skundas ir atsiliepimas į jį negali būti grindžiami aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme (CPK 306 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-381/2023, 49 punktas).
66. Atsakovė apeliaciniame skunde nurodė naujas aplinkybes, kurionis nesirėmė pirmosios instancijos teisme, t. y. atsakovė neįrodinėjo ir nesirėmė aplinkybėmis dėl ieškovės negautų pajamų apskaičiavimo neįvertinant įprastinių ieškovės veiklos sąnaudų, taip pat atskirtimų į ieškinį neįrodė aplinkybėmis, jog pagal ginčo sutartis marža per didelė, nepagrįsta ir neproporcinga. Apeliacinės instancijos teismas atsisakė priimti atsakovės kartu su apeliaciniu skundu teikiamus naujus įrodymus dėl ieškovės finansinės atskaitomybės duomenų, susijusių su ieškovės įprastiniu veiklos pelnu ir grynuoju pelnu, veiklos sąnaudomis, darbuotojų skaičiumi. Kasaciniame skunde atsakovė teigia, kad teismas, nepriėmęs ir neįvertinęs apeliaciniame skunde pateiktųjų įrodymų, juos įvertinęs kaip neturinčius įtakos bylai teisingai išspręsti, pažeidė CPK XIII skyriuje nustatytas įrodymų vertinimo taisykles bei rungimosi civiliniame procese principą.
67. Kasacinio teismo išaiškinta, jog siekiant, kad procesas vyktų sąžiningai, šalys nevilkintų proceso ir nepiktnaudžiautų savo teisėmis procese, įrodymai turi būti pateikiami pirmosios instancijos teisme (CPK 135 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 2 dalis). Bylos proceso eigai optimizuoti yra nustatyta, kad jau pirmosios instancijos teismas turi teisę atsisakyti priimti įrodymus, jeigu šie galėjo būti pateikti anksčiau, o jų vėlesnis pateikimas užvilkins bylos nagrinėjimą (CPK 181 straipsnio 2 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1-701/2016, 49 punktas).
68. Pagal CPK 180 straipsnį teismas priima nagrinėti tik tuos įrodymus, kurie patvirtina arba paneigia turinčias reikšmės bylai aplinkybes. Taigi įstatymas nurodo, kad įrodymai konkrečioje civilinėje byloje yra ne bet kokia informacija, o tik informacija apie aplinkybes, kurios yra įrodinėjimo dalykas. Šis reikalavimas yra vadinamas įrodymų sąsajos taisykle. Įrodymų sąsajumas reiškia įrodymų turinio loginį ryšį su konkrečios bylos įrodinėjimo dalyku, t. y. informacija (faktiniai duomenys), sudaranti įrodymų turinį, turi patvirtinti arba paneigti aplinkybes, kurios yra reikšmingos konkrečioje civilinėje byloje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1-701/2016, 50 punktas).
69. CPK įtvirtintas ribotos apeliacijos modelis, kuriam būdinga tai, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas apeliacine tvarka tikrinamas pagal bylą jau esančius ir pirmosios instancijos teismo ištirtus ir įvertintus duomenis, tikrinama, ar pirmosios instancijos teismas turėjo pakankamai įrodymų teismo padarytoms išvadoms pagrįsti, ar teismas juos tinkamai ištyrė ir įvertino, ar nepažeidė kitų įrodinėjimo taisyklių. CPK 314 straipsnis nustato ribojimus pateikiant naujus įrodymus apeliacinės instancijos teisme, t. y. apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme, išskyrus atvejus, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1-701/2016, 51 punktas).
70. Apeliacinio skundo pagrindas gali būti tik tos faktinės aplinkybės, kurios buvo nurodytos pirmosios instancijos teismui, nes dėl skundžiamo teismo sprendimo pagrįstumo apeliacinės instancijos teismo gali būti sprendžiama tik vertinant tas aplinkybes, kurios buvo nurodytos pirmosios instancijos teismui. CPK 306 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad apeliacinis skundas negali būti grindžiamas aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme, be kita ko, reiškia, kad įrodymai dėl aplinkybių, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme, apeliacinės instancijos teismui neteiktini, o jeigu tokie pateikiami, tai apeliacinės instancijos teismas atsisako juos priimti.
71. Kasacinio teismo konstatuota, kad, sprendžiant naujų įrodymų priėmimo apeliacinės instancijos teisme klausimą, svarbu patikrinti ir įvertinti, ar naujais įrodymais nėra įrodinėjamos faktinės aplinkybės, kurios nebuvo nurodytos, tirtos ir vertintos pirmosios instancijos teisme (CPK 306 straipsnio 2 dalis), t. y. ar jais nesiekama paneigti kito ribotai apeliacijai užtikrinti nustatyto draudimo, kuris, kitaip negu draudimas teikti ir priimti naujus įrodymus, yra absoliutus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349-248/2019, 21 punktas).
72. Teisėjų kolegija, vertindama kasacinio skundo argumentus dėl nepagrįsto atsisakymo apeliacinės instancijos teisme priimti naujus atsakovės pateiktus įrodymus, konstatuoja, kad, viena vertus, atsakovė, apeliacinės instancijos teismui pateikdama naujus įrodymus, nenurodė aiškių motyvų, pagrindžiančių, kodėl šie įrodymai nebuvo pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme. Pagrįstu pripažintinas apeliacinės instancijos teismo argumentas, kad atsakovė nepagrindė būtinumo šiuos įrodymus teikti apeliacinės instancijos teismui. Teisėjų kolegijos vertinimu, atsakovės apeliacinės instancijos teismui teikti nauji įrodymai galėjo būti pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad atsakovė nenurodė jokių aplinkybių, kurios ją trukdė tokio pobūdžio ir turinio įrodymus teikti pirmosios instancijos teismui. Ši apeliacinės instancijos teismo išvada kasaciniame skunde nėra ginčijama, jame, kaip ir apeliaciniame skunde, taip pat nėra nurodyta jokių motyvų, kodėl šie įrodymai nebuvo pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, taip pat motyvų, pagrindžiančių, jog šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau. Kasaciniame skunde, kaip ir apeliaciniame skunde, taip pat nepagrįdinama, kad teiktų naujų įrodymų įrodomoji vertė yra svari ar esminė. Tokių motyvų nenurodymas, kai aptariamų įrodymų nepateikimo pirmosios instancijos teismui objektyvių priežasčių bylos duomenys nepagrindžia, atsizvelgus į šių įrodymų sąsajumą su ginčijamomis aplinkybėmis ir jų įrodomąją reikšmę, sudarė pagrindą apeliacinės instancijos teismui atsisakyti priimti šiuos įrodymus. Kita vertus, akcentuotina, kad šiais naujais įrodymais yra įrodinėjamos faktinės aplinkybės, kurios nebuvo nurodytos, tirtos ir vertintos pirmosios instancijos teisme (CPK 306 straipsnio 2 dalis), todėl, kaip minėta anksčiau, tokie įrodymai apskritai negali būti priimami apeliacinės instancijos teisme.
73. Remdamasi pirmiau nurodytais argumentais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad kasacinio skundo argumentais nepagrindžiama, jog apeliacinės instancijos teismas, atsisakęs priimti atsakovės teiktus naujus įrodymus, pažeidė CPK 314 straipsnio reikalavimus.

74. Išnagrinėjęs atsakovės apeliacinį skundą, apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, jog ieškovė dėl neteisėtų atsakovės veiksmų patyrė 854 381,32 Eur netiesioginių nuostolių. Atsakovė, nesutikdama su šiomis apeliacinio teismo išvadomis, kasaciniame skunde iš esmės remiasi tomis pačiomis aplinkybėmis, kurios buvo nurodytos apeliaciniame skunde, t. y. kad apskaičiuojant negautą pelną turėjo būti įvertinta ne tik įrangos įsigijimo savikaina, bet ir kitos ieškovės galimai patirtos sąnaudos (transporto, montavimo, darbuotojų apmokymo, garantinės priežiūros laikotarpio išlaidos ir pan.), kad įprastinis ieškovės pelningumas yra žymiai mažesnis, kad ginčo sutarčių marža per didelė, nepagrįsta ir neproporcinga.
75. Kasaciniam procesui taikomi dar platesnio pobūdžio draudimai – kasacija negalima dėl pirmosios instancijos teismo sprendimų ir nutarčių, neperžūrėtų apeliacine tvarka (CPK 341 straipsnio 1 punktas), taip pat kasaciniame skunde neleidžiama remtis įrodymais ir aplinkybėmis, kurie nebuvo nagrinėti pirmosios ar apeliacinės instancijos teisme (CPK 347 straipsnio 2 dalis). Kasacinis skundas, surašytas pažeidžiant šiuos draudimus, negali būti pagrindas pradėti kasacinį procesą, nes priešingu atveju būtų paneigiama kasacijos instituto teisinė prigimtis ir reikšmė.
76. Kaip jau nustatyta pirmiau, atsakovė, atsikirsdama į ieškinio reikalavimus dėl negautų pajamų priteisimo, pirmosios instancijos teisme neginčijo ir neįrodinėjo, kad ieškovė, įgyvendindama sutartis, be įrangos įsigijimo išlaidų, būtų patyrusi ir kitų sąnaudų, kad šių sutarčių pelningumas apskaičiuotas nepagrįstai ar kad sutarčių marža yra per didelė, nepagrįsta ir neproporcinga. Atsakovei nekeliant šių klausimų pirmosios instancijos teisme, ieškovė negalėjo į juos tinkamai atsikirsti, o pirmosios instancijos teismas – įvertinti priimdamas sprendimą dėl šalių ginčo. Atsakovės nurodomi argumentai nesudarė bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme pagrindo – nebuvo vertinamas jų pagrįstumas, netirti juos patvirtinantys ar paneigiantys bylos duomenys.
77. Apeliacinės instancijos teismas, kuriam pateiktame atsakovės apeliaciniame skunde buvo pirmą kartą išdėstyti argumentai dėl negauto pelno skaičiavimo, siejant jį su galimai patirtomis kitomis sutarčių vykdymo sąnaudomis, sutarčių pelningumu, iš esmės šių argumentų nevertino. Kadangi atsakovė pirmosios instancijos teisme, kuriame suformuluojamas bylos nagrinėjimo dalykas, atskirtimą dėl ieškovės negautų pajamų grindė kitais faktiniais pagrindais, o kasaciniame skunde nurodytus argumentus pirmą kartą pateikė tik apeliacinės instancijos teismui, pirmosios instancijos teismas objektyviai negalėjo jų išnagrinėti, o apeliacinės instancijos teismas neturėjo pagrindo vertinti ir spręsti dėl aplinkybių, jam nurodytų pažeidžiant CPK 306 straipsnio 2 dalies nuostatas. Tokio pagrindo neturi ir kasacinis teismas (CPK 347 straipsnio 2 dalis).
78. Teisėjų kolegija, remdamasi pirmiau nurodytais argumentais, konstatuoja, kad šios nutarties 52.1–52.4 punktuose nurodyti kasacinio skundo argumentai nesudaro kasacinio nagrinėjimo dalyko, todėl kasacinis teismas dėl jų nepasisako.
79. Kitos atsakovės civilinės atsakomybės sąlygos dėl atsakovės prievolės atlyginti ieškovės negautas pajamas, nustatytos pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniuose sprendimuose, kasaciniame skunde nėra kvestionuojamos, todėl teisėjų kolegija dėl jų taip pat nepasisako.

Dėl ieškovės patirtų tiesioginių nuostolių atlyginimo

80. Patikslintame ieškinyje ieškovė įrodinėjo patyrusi 709 345,25 Eur tiesioginių nuostolių, kurie susidarė dėl to, kad dalies įrangos nepavyko grąžinti tiekėjams. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pripažino, jog ieškovė įrodė, kad dėl atsakovės neteisėtų veiksmų patyrė tiesioginius nuostolius ir šiuos atlyginti privalo atsakovė. Kasaciniame skunde atsakovė laikosi pozicijos, kad ieškovė neįrodė tiesioginių nuostolių dydžio, taip pat šių nuostolių priežastinio ryšio su atsakovės neteisėtais veiksmais.
81. Byloje nustatyta, kad tarp šalių susiklostė pirkimo–pardavimo teisiniai santykiai, kurių pagrindu ieškovė (pardavėja) atsakovei (pirkėjai) turėjo pristatyti ir sumontuoti sutartyse nurodytą įrangą. Byloje teismai taip pat nustatė, kad ieškovė savo sutartinius įsipareigojimus iš dalies įvykdė – įrangą įsigijo, tačiau jos neinstaliavo dėl pačios atsakovės veiksmų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad šalių sutartiniai santykiai nutrūko dėl neteisėtų atsakovės veiksmų (ši aplinkybė kasaciniame skunde neginčijama).
82. CK 6.346 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad jeigu pirkėjas, pažeisdamas savo pareigą, nepriima ar atsisako priimti daiktus, pardavėjas turi teisę reikalauti, kad pirkėjas priimtų daiktus, arba atsisakyti vykdyti sutartį. Nagrinėjamu atveju ieškovė savo pasirinktu teisių gynbos būdu ne reikalavo įvykdyti sutartį natūra (priimti įrangą), o sutartį nutraukė.
83. Pagal CK 6.222 straipsnio 1 dalį, kai sutartis nutraukta, šalis gali reikalauti grąžinti jai viską, ką ji yra perdavusi kitai šaliai, vykdydama sutartį, jeigu ji tuo pat metu grąžina kitai šaliai visa tai, ką buvo iš pastarosios gavusi; kai grąžinimas natūra neįmanomas ar šalis nepriimtinas dėl sutarties dalyko pasikeitimo, atlyginama pagal to, kas buvo gauta, vertę pinigais, jeigu toks atlyginimas neprieštarauja protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijams.
84. Byloje teismai nustatė, kad ieškovė, vykdydama sutartis, įsigijo jose aptartą įrangą ir pristatė ją atsakovei. Atsakovei tinkamai neparuošus patalpų įrangai sumontuoti, ieškovė vienašališkai nutraukė sutartį ir atsiėmė įrangą. Byloje taip pat nustatyta, kad dalį įrangos ieškovė grąžino tiekėjams ir atgavo dalį už ją sumokėtos kainos. Ieškovės teigimu, likusios įrangos grąžinti nepavyko dėl jos specifiškumo, unikalumo, pritaikymo atsakovės poreikiams. Ieškovės vertinimu, jos tiesioginius nuostolius sudaro suma, kurios nepavyko susigrąžinti iš tiekėjų, atėmus ieškovės žinioje esančios įrangos vertę.
85. Kasaciniame skunde atsakovė teigia, kad ieškovė neįrodė savo žinioje esančios įrangos vertės, o pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, netenkinę atsakovės prašymo dėl ekspertizės skyrimo, nesudarė sąlygų nustatyti tikrąją įrangos vertę.
86. Formuodamas teismų praktiką dėl CPK normų, reglamentuojančių įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo, kasacinis teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad įrodymų vertinimas pagal CPK 185 straipsnį reiškia, jog bet kokios ginčui išspręsti reikšmingos informacijos įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. Teismas turi įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą, ir tik iš įrodymų visumos daryti išvadas apie tam tikrų įrodinėjimo dalyku konkrečioje byloje esančių faktų buvimą ar nebuvimą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-229-916/2017 23 punktą). Nė vienas įrodymas teismui neturi iš anksto nustatytos galios ir turi būti vertinamas kartu su kitais įrodymais. Įrodymų patikimumą patvirtina faktinių duomenų (informacijos), gautų iš keleto įrodinėjimo priemonių, tapatumas. Sprendžiant vieno ar kito įrodymo patikimumą klausimą, svarbu išsiaiškinti, ar nėra prieštaravimų tarp faktinių duomenų, gautų iš tos pačios rūšies ar skirtingų įrodinėjimo priemonių. Kai iš skirtingų byloje pateiktų įrodinėjimo priemonių gaunama prieštaringa informacija, teismas turi šį prieštaravimą išspręsti, t. y. atsakyti į klausimą, kura informacija (duomenimis) vadovautis, o kurią atmesti. Tai atliekama įrodymų tyrimo ir vertinimo proceso metu. Teismo sprendimas remtis vienais įrodymais ir jų pagrindu konstatuoti buvus ar nebuvus tam tikras bylos aplinkybes, o kitus įrodymus atmesti ir jais nesivadovauti turi būti tinkamai motyvuotas. Dėl įrodymų pakankamumo ir patikimumo turi būti sprendžiama kiekvieni konkrečiu atveju (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-12-695/2019 24 punktą). Vertindamas įrodymų visetą, teismas turi įsitikinti, kad pakanka duomenų išvadai, jog tam tikri faktai egzistavo arba neegzistavo, kad nėra esminių prieštaravimų, paneigiančių tokias išvadas. Įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisyklės pagal įstatymą nereikalauja, kad visi prieštaravimai būtų pašalinti (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-42-684/2019 30 punktą). Faktą galima pripažinti įrodytu, jeigu byloje esančių įrodymų tyrimo ir vertinimo pagrindu susiformuoja teismo įsitikinimas, kad tam tikros aplinkybės, susijusios su ginčo dalyku, egzistuoja arba neegzistuoja (CPK 176 straipsnio 1 dalis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. liepos 14 d. nutarties civilinėje byloje Nr.

e3K-3-211-701/2023 116 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką).

87. Atsakovės teigimu, tikrąją ieškovės žinioje esančios įrangos vertę būtų galima nustatyti tik byloje paskyrus teismo ekspertizę, tačiau nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismai šio atsakovės prašymo netenkino.
88. CPK 179 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įrodymus pateikia šalys ir kiti dalyvaujantys byloje asmenys. Pagal CPK 177 straipsnio 1 dalį, įrodymai civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus ir atskirtinus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra. Faktiniai duomenys nustatomi šiomis priemonėmis: šalių ir trečiųjų asmenų (tiesiogiai ar per atstovus) paaiškinimais (CPK 186 straipsnis), liudytojų parodymais, rašytiniais įrodymais, daiktiniais įrodymais, apžiūrų protokolais, ekspertų išvadomis, nuotraukomis, vaizdo ir garso įrašais, padarytais nepažeidžiant įstatymų, ir kitomis įrodinėjimo priemonėmis (CPK 177 straipsnio 2 dalis) (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-161-1075/2023 42 punktą).
89. Pasisakydama dėl atsakovės kasaciniame skunde nurodomo argumento, kad teismai turėjo skirti ekspertizę įrangos vertei nustatyti, teisėjų kolegija pažymi, jog ekspertizę skirti tikslinga tada, kai abejojama tam tikrų faktų buvimu ir šioms aplinkybėms nustatyti reikalingos specialiosios žinios. Teismas gali skirti ekspertizę savo arba byloje dalyvaujančių asmenų iniciatyva, jeigu jam iškyla neaiškūs, specialiųjų žinių reikalaujantys klausimai. Tačiau ekspertizės skyrimas turi būti pagrįstas ne spėjimu, bet teismo įsitikinimu, kad jos atlikimas yra tikslingas, atsižvelgiant į pagrindinį proceso tikslą – teisingai ir tinkamai išnagrinėti bylą, laikantis proceso koncentracijos ir ekonomiškumo, kooperacijos ir kitų proceso principų pusiausvyros (CPK 2 straipsnis, 7 straipsnio 1 dalis, 8, 17, 21 ir kt. straipsniai). Ekspertizės skyrimo klausimą teismas sprendžia ne tik vadovaudamasis CPK 212 straipsnyje nustatytais taisyklėmis, bet ir bendraisiais teisės principais, atsižvelgdamas į šalių reikalavimus ir atskirtinus, juos pagrindžiančių įrodymų pobūdį, taip pat įvertina galimą įtaką teisingam bylos išsprendimui. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti sprendžiama dėl byloje esančių įrodymų pakankamumo ir patikimumo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 13 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-80-611/2016 34–35 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką; 2023 m. birželio 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-206-781/2023 43 punktą).
90. Ieškovė, įrodinėdama jos žinioje esančios įrangos vertę, į bylą pateikė UAB „Auditorių profesinė bendrija“ specialistės 2021 m. birželio 28 d. išvadą, kurioje nurodyta, kad ginčo įranga unikali, specifinė, skirta konkrečiam tikslui, o jos maksimali vertė (turto atkūrimo sąnaudos), įvertinus jos specifiskumą, unikalumą, pritaikomumą, galimybes realizuoti rinkoje arba grąžinti tiekėjams, yra 20 000 Eur. Atsakovė į bylą nepateikė jokių įrodymų, suteikiančių pagrindą abejoti ieškovės pateiktoje specialisto išvadoje esančių duomenų teisingumu. Kaip jau minėta, ekspertizės skyrimas turi būti pagrįstas ne spėjimu, bet teismo įsitikinimu, o byloje esantys įrodymai, bylą išnagrinėjusių teismų nuomone, nesuteikia pagrindo abejoti ieškovės nurodytos įrangos vertės pagrįstumu. Be to, sutiktina su ieškovės argumentais, kad atsakovės prašymas dėl ekspertizės skyrimo į bylą pateiktas pavėluotai, praėjus beveik metams nuo nutarties skirti bylą nagrinėti teismo posėdyje, todėl nėra suderinamas su proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principais.
91. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, sprenddami dėl ieškovės patirtų tiesioginių nuostolių dydžio, nepažeidė kasaciniame skunde nurodytų įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo taisyklių.
92. Atsakovė kasaciniame skunde taip pat teigia, kad ieškovė neįrodė teisinio priežastinio ryšio tarp atsakovės neteisėtų veiksmų ir ieškovės patirtų tiesioginių nuostolių. Atsakovės vertinimu, sutarties Nr. 2 3.5 punkte šalys susitarė, kad prekių nuosavybės teisė pereis atsakovei po visiško atsiskaitymo su ieškove. Pasak atsakovės, toks šalių susitarimas iš esmės buvo laikomas garantija, kad, atsakovei neatsiskačius, ieškovė kaip įrangos savininkė šia įranga galės disponuoti savo nuožiūra. Be to, pagal sutarties Nr. 2 5.6 punktą, pirkejai atsisakys pateikto ar pradėto vykdyti užsakymo ir vienašališkai nutrauks sutartį, sumokėtas avansas nėra grąžinamas, taigi atsakovės atsakomybė buvo apribota tik sumokėto avanso dydžiu. Ieškovės, kaip laboratorinės įrangos tiekimo profesionalės, negalėjimas grąžinti įrangos tiekėjams ar nesiėmimas pakankamų pastangų realizuoti sutartims Nr. 1 ir Nr. 2 vykdyti įsigytos įrangos, nėra priklausomas nuo atsakovės veiksmų. Atsižvelgdama į tai, atsakovė teigia, kad ji, kaip verslininkė, neturi atsakyti už nuostolius, kurių ji nenumatė ir negalėjo protingai numatyti sudarant sutartį.
93. Priežastinį ryšį, kaip civilinės atsakomybės sąlygą, reglamentuoja CK 6.247 straipsnis, kuriame nustatyta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Toks priežastinio ryšio taikymas atitinka civilinės atsakomybės tikslą kompensuoti padarytus nuostolius, kurių atsiradimas yra susijęs su veikimu ar neveikimu, dėl kurio šie nuostoliai atsirado (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-916/2019, 69–70 punktai; 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-174-695/2020, 53 punktas).
94. Pagal CK 6.247 straipsnyje pateiktą priežastinio ryšio sampratą ir kasacinio teismo formuojamą teismų praktiką, dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala gali atsirasti tiesiogiai, taip pat galima situacija, kai asmens veiksmas tiesiogiai nepadaryta žalos, tačiau sudarytos sąlygos žalai atsirasti ar jai padidėti. Pastaruoju atveju paprastai asmens veiksmas (veikimas, neveikimas) nėra vienintelė žalos atsiradimo priežastis, jie tik prisideda prie sąlygų šiai žalai kilti sudarymo, t. y. kartu su kitomis neigiamų padarinių atsiradimo priežastimis pakankamu laipsniu lemia šių padarinių atsiradimą. Nustačius, kad teisinę pareigą pažeidusio asmens elgesys pakankamai prisidėjo prie žalos atsiradimo, jam tenka civilinė atsakomybė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014). Taigi, pagal CK 6.247 straipsnį nereikalaujama, kad skolininko elgesys būtų vienintelė nuostolių atsiradimo priežastis; priežastiniam ryšiui konstatuoti pakanka įrodyti, kad skolininko elgesys yra pakankama nuostolių atsiradimo priežastis, nors ir ne vienintelė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-531/2013; 2023 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-217-943/2023, 68 punktas).
95. Nustatant, ar yra teisinis priežastinis ryšys, sprendžiama, ar padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (neveikimo). Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia įvertinti atsakovo, jeigu jis elgtųsi kaip protingas ir apdairus asmuo, galimybę neteisėtų veiksmų atlikimo metu numatyti žalos atsiradimą, neteisėtais veiksmais pažeistos teisės ar teisėto intereso prigimtį ir vertę bei pažeisto teisinio reglamentavimo apsauginį tikslą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-393-916/2019, 36 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
96. Kadangi verslininkui taikoma atsakomybė be kaltės (CK 6.256 straipsnio 4 dalis), CK 6.258 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtintas tokios verslininko atsakomybės ribojimas. Pagal minėtą normą, neįvykdęs prievolės verslininkas atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos jis numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Ši norma įtvirtina vadinamąją nuostolių numatymo doktriną. Kadangi verslininkui taikoma atsakomybė be kaltės, tai minėta doktrina skirta griežtos atsakomybės poveikiui sušvelninti ir verslininko atsakomybei protingai riboti, kad ji neprastų kompensacinio pobūdžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-377-611/2019, 34 punktas). Taigi, CK 6.258 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas verslininko atsakomybės ribų kriterijus yra verslininko galimybė sutarties sudarymo metu protingai numatyti tam tikrus nuostolius, galinčius kilti jam tinkamai neįvykdžius prievolės. Verslininkas negali būti laikomas atsakingu už tokius kitos sutarties šalies nuostolius, kurie kilo jam tinkamai neįvykdžius prievolės, tačiau nuostolius lėmusių aplinkybių jis protingai negalėjo numatyti sutarties sudarymo metu, šių aplinkybių atsiradimas nepriklausė nuo jo valios ir veiksmų. Verslininkas, sudarydamas sutartį ir įsipareigodamas ją įvykdyti per nustatytą terminą, paprastai gali protingai numatyti, kad, sutartis tinkamai neįvykdžius, kita šalis gali patirti nuostolių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-378/2021, 44 punktas).
97. Taigi, vertinant, ar verslininkas galėjo numatyti tam tikrų nuostolių atsiradimą, taikomas apdairaus, protingo ir rūpestingo verslininko standartas ir pagal jį sprendžiama, ar esant konkrečiai situacijai jis būtų numatęs tokių nuostolių atsiradimo galimybę.

98. Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nustatė, kad atsakovė yra patyrusi savo srities verslininkė profesionalė, dirbanti vaistų gamybos su laboratorijos įranga srityje, vykdanči mokslinius tyrimus ir eksperimentines plėtos veiklą medicinos ir farmakologijos srityse, taip pat įrenginėjanti modernią vaistų gamyklą. Sutiktina, kad atsakovė neabejotinai žinojo, kokią įrangą perka, taip pat kad ginčo įranga itin specifinė ir bus pritaikyta išimtinai jos poreikiams – ginčo projektams įgyvendinti. Vien sutarčių sudarymo tikslas patvirtina, kad ginčo įranga yra ne plataus vartojimo, specifinė ir siauros srities. Byloje teismai nenustatė pagrindo išvadai, kad įranga, kurios nesutiko atgal priimti tiekėjai, nebuvo modifikuota specialiai atsakovės projektui ar kad ji buvo standartinė ir yra lengvai pritaikoma kitiems poreikiams, todėl darytina išvada, kad atsakovė, kaip apdairi, protinga ir rūpestinga verslininkė, atsisakanti vykdyti sutartį, neabejotinai galėjo numatyti ieškovės nuostolius. Dėl to nepagrįstai pripažįstami atsakovės teiginiai, kad ji nenumatė ir objektyviai negalėjo numatyti, jog, nutraukus ginčo sutartis, ieškovė negalės grąžinti įrangos dalies gamintojams ar tiekėjams. Atsakovė, jau sudarydama sutartis, numatė arba galėjo protingai numatyti ieškovės nuostolius, kaip tikėtinus pirkėjos sutartinių prievolių neįvykdymo padarinius. Teismai turėjo pagrindo pritarti ieškovės argumentams, kad pas ją likusi įranga išskirtinė, pagaminta ir sukonfigūruota pagal specialius atsakovės poreikius, todėl nėra galimybės jos parduoti kitiems asmenims.
99. Remdamasi nurodytais argumentais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tinkamai nustatė, jog ieškovės patirti nuostoliai teisine prasme nėra permelyg nutolę nuo atsakovės neteisėtų veiksmų, o atsakovė, atlikdama neteisėtus veiksmus, galėjo numatyti ieškovės nuostolių atsiradimą. Teismai pagrįstai konstatavo, kad, sudarydama sutartis, atsakovė, kuri yra verslininkė ir savo srities profesionalė, suteikė teisėtų lūkesčių ieškovei, kad sutartys bus vykdomos, t. y. kad ne tik iš ieškovės priims užsąkytą įrangą, sudarys sąlygas įrangai instaliuoti, bet ir už ją atsiskaitys.
100. Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad, aiškinant tarp šalių sudarytą sutartį, negali būti apsiribojama vien pažodiniu sutarties teksto aiškinimu. Aiškinant sutartį, be kita ko, turi būti atsižvelgiama į sutarties rūšį, tokiai sutarčiai taikytiną teisinį reguliavimą ir įpareigojimą pagal sutartį atlikti ne tik tai, kas sutartyje tiesiogiai nustatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė ir įstatymai (CK 6.189 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-223-1075/2020, 45 punktas; 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-205-611/2021, 44 punktas). Sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu. Aiškinant sutartį, būtina vadovautis ir CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-197-469/2020, 51 punktas; 2021 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-303-823/2021 40 punktas).
101. Iš atsakovės nurodytų sutarties Nr. 2 3.5 ir 5.6 punktų akivaizdu, jog šalys susitarė dėl papildomų ieškovės, kaip pardavėjos, teisių užtikrinimo priemonių taikymo – teisės gauti atsiskaitymą pagal sutartį ir galimų nuostolių atlyginimo užtikrinimo, įtvirtindamos, kad ieškovė išlieka įrangos savininke iki visiško atsiskaitymo su ja momento, taip pat avanso, kaip galimų minimalių ieškovės nuostolių, atsakovei nebetęsiant sutartinių santykių. Tokio pobūdžio prievolių tinkamo įvykdymo užtikrinimo priemonės, kaip garantija pardavėjui, kuris investuoja į tam tikrų prekių įsigijimą iš jų gamintojų ar kitų tiekėjų tam, kad jas vėliau perparduotų prekes užsąkytiems pirkėjams, komercinių sutarčių praktikoje yra naudojamos labai dažnai. Priešingai nei teigia atsakovė, sutarties Nr. 2 5.6 punkte nėra įtvirtinto šalių susitarimo, kad atsakovės atsakomybė ribojama tik sumokėto avanso dydžiu. Taigi, aptariamoms sutarties Nr. 2 nuostatomis nesudarė pagrindo atsakovei pagrįstai tikėtis, kad ieškovė negali naudotis jokiais kitais teisių gynbos būdais ir kad nuostoliai, viršijantys atsakovės sumokėto avanso dydį, patirti nutraukus sutartį dėl kitos šalies kaltės, nebus atlyginami.
102. Sutarties laisvės principas civiliniuose teisiniuose santykiuose užtikrina, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas, jeigu tai neprieštarauja įstatymams (CK 6.156 straipsnio 1, 4, 5 dalys), teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią (CK 6.189 straipsnio 1 dalis). Šalys turi teisę susitarti dėl civilinės atsakomybės, jos formos ir dydžio, jeigu toks susitarimas neprieštarauja imperatyviosioms teisės normoms (CK 6.252 straipsnio 2 dalis). Sutartys Nr. 1 ir Nr. 2 buvo sudarytos tarp privačių asmenų – verslininkų. Taigi, atsakovė galėjo atitinkamas jos civilinę atsakomybę, nutraukus sutartį, ribojančias nuostatas siūlyti įtraukti į sutartis, tačiau to nepadarė ir toks susitarimas tarp šalių nebuvo sudarytas.
103. Sutarties nutraukimas atleidžia abi šalis nuo sutarties vykdymo (CK 6.221 straipsnio 1 dalis), tačiau sutarties nutraukimas teisės reikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl sutarties neįvykdymo, bei teisės į netesybas nepanaikina (CK 6.221 straipsnio 2 dalis). Vienas iš sutarties nutraukimo padarinių yra restitucija, kai šalis gali reikalauti grąžinti jai visą tai, ką ji yra perdavusi kitai šaliai vykdydama sutartį, kai ji grąžina kitai šaliai visa tai, ką gavo iš pastarosios (CK 6.222 straipsnis). Nuostolių (netesybų) atlyginimas ir restitucija yra skirtingi civilinių teisių gynimo būdai. Nuostolių atlyginimas, kaip kreditoriaus turtinių praradimų kompensavimas, yra civilinės atsakomybės taikymas (CK 6.256 straipsnio 2 dalis). Nutraukiant sutartį civilinė atsakomybė gali būti vienas iš sutarties nutraukimo padarinių. Ji taikoma, jei yra civilinės atsakomybės santykiai, o šie atsiranda, jei yra civilinės atsakomybės sąlygos. Taigi restitucijos ir civilinės atsakomybės (nuostolių atlyginimo) institutai sutarties nutraukimo atveju gali būti taikomi kartu, nes jie reglamentuoja skirtingus sutarties nutraukimo teisinius padarinius. Tačiau dvišalės restitucijos taikymas negali paneigti ar apriboti šalies, pažeidusios sutartį, civilinės atsakomybės. Sutartį pažeidusi šalis po sutarties nutraukimo turi antrinę pareigą atlyginti nuostolius, kurie kilo nukentėjusiai šaliai dėl padaryto pažeidimo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-75-823/2020 38–39 punktus; 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-241-381/2021 36 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
104. Nagrinėjamu atveju atsakovei pažeidus tarp šalių sudarytas sutartis ir ieškovei sutartis nutraukus, buvo pritaikyta restitucija – ieškovei grąžinta jos įsigyta iš tiekėjų įranga. Tačiau restitucijos pritaikymas ir atsakovės sumokėto ieškovei avanso palikimas ieškovei savaime nepanaikina ieškovės teisės reikalauti kitų nuostolių, kurie viršija atsakovės sumokėto avanso dydį, atlyginimo, nustačius sutartis pažeidusios šalies (atsakovės) visas civilinės atsakomybės sąlygas.
105. Apibendrinama išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, jogtais atvejais, kai šalys susitaria, kad prievolės dalykas lieka pardavėjo nuosavybė, iki pirkėjas visiškai atsiskaitys, ir (ar) susitaria, kad prievolę pažeidęs pirkėjas netenka teisės į sumokėtą avansą (kaip patirtų minimalių pardavėjo nuostolių dėl prievolės pažeidimo), tai savaime neapriboja nukentėjusios prievolės šalies teisės reikalauti nuostolių, viršijančių prievolę pažeidusios šalies sumokėtą avansą, atlyginimo, nebent šalių sutartyje būtų susitarta kitaip.
106. **Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju neturi esminės reikšmės ir atsakovės nurodomi argumentai, kad ji nebuvo ieškovės ir trečiųjų asmenų (įrangos tiekėjų) sudarytų sutarčių šalimi, todėl jai nebuvo žinomos sutarčių sąlygos, nesuteikiančios teisės ieškovei grąžinti įrangą už tą pačią kainą. Byloje nėra ginčo, kad tikslios ieškovės ir įrangos tiekėjų sudarytų sutarčių sąlygos atsakovei nebuvo žinomos, tačiau tai nėra pagrindas konstatuoti, kad atsakovė negalėjo numatyti galimų nuostolių atsižvelgiant į įsigijamos įrangos specifiškumą. Lietuvos sutarčių teisėje įtvirtintas santykinis sutarčių uždarumo principas, kurio turinys kasacinio teismo praktikoje aiškinamas kaip bendroji sutarčių teisės taisyklė, kad sutartis susaisto tik jos šalis, todėl, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis, turi teisinės įtakos tik jos šalių tarpusavio teisėms ir pareigoms (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-214-916/2021, 26 punktas).**
107. Nepagrįstai pripažintini ir kasacinio skundo argumentai, kad bylą išnaginėję teismai nesivadovavo prejudiciniais faktais, nustatytais civilinėje byloje, kurioje buvo nagrinėjamas ginčas tarp ieškovės ir jai prekes pardavusio tiekėjo pagal tarp jų sudarytą sutartį. Kasacinio teismo jurisprudencijoje išaiškinta, jog teismo sprendimo prejudicinė galia reiškia, kad įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų faktų ir teisinių santykių šalys, kiti dalyvaujantys byloje asmenys ir jų teisių perėmėjai negali ginčyti kitose bylose (CPK 279 straipsnio 4 dalis). CPK 182 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad šalis ar kitas dalykavęs byloje asmuo kitose bylose gali remtis teismo sprendimu kaip savo reikalavimų ar atskirtinų pagrindų ir tų faktų, jam nereikės įrodinėti. Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl CPK 182 straipsnio 2 punkto aiškinimo ir taikymo, yra suformulavęs tokias pagrindines taisykles: prejudiciniais faktais laikytinos kitose bylose įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytos aplinkybės;

prejudicinių faktų galią tokios aplinkybės turi tik tuo atveju, kai abiejose bylose bet kokių procesinių statusu dalyvauja tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teisinius padarinius ir nedalyvavusiems byloje asmenims; pirmesnėje civilinėje byloje nustatyti faktai pripažinti prejudiciniais tik tada, kai jie toje byloje buvo įrodinėjimo dalykas ar bent jo dalis, svarbu, kad įrodinėjamas faktas būtų reikšmingas abiejose bylose. Tik nustatius visas nurodytas sąlygas, yra pagrindas kitoje civilinėje (administracinėje) byloje nustatytas aplinkybes pripažinti prejudiciniais faktais (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 13 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-84-421/2019 39 punktą; 2023 m. kovo 31 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-85-1120/2023 42 punktą ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką). Atsakovės cituojamoje civilinėje byloje įrodinėjimo dalyku nebuvo atsakovės nurodomos aplinkybės, kad ji nebuvo ieškovės ir įrangos tiekėjo sudarytos sutarties šalis ir kad ši sutartis sudaryta ne atsakovės naudai, todėl pastarosios aplinkybės nelaikytinos prejudiciniais faktais. Be to, kaip jau nurodyta pirmiau, ieškovės ir trečiųjų asmenų sudarytų sutarčių sąlygų nežinojimas nesuteikia pagrindo daryti išvadą, kad atsakovė prievolės pažeidimo momentu negalėjo numatyti galimų ieškovės nuostolių.

108. Apibendrinama išdėstyti argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą išnagrinėję teismai tinkamai aiškino ir taikė teisės normas, reglamentuojančias tiesioginių ir netiesioginių nuostolių (negautų pajamų) atlyginimą, apeliacijos ir kasacijos ribas, ir pagrįstai vadovavosi kasacinio teismo praktikoje pateiktais išaiškinimais dėl šių normų aiškinimo ir taikymo. Atsakovės kasaciniame skunde išdėstyti argumentai nesuponuoja priešingos išvados, todėl atsakovės kasacinis skundas netenkinamas, o apeliacinės instancijos teismo nutartis paliekama nepakeista.

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

109. Pagal CPK 93 straipsnio 1 dalį bylinėjimosi išlaidos atlyginamos šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jas priteisiant iš antrosios šalies. Šioje byloje atsakovės kasacinį skundą atmetus, turi būti sprendžiamas priešingos šalies (ieškovės) patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisiant jį iš atsakovės klausimas.
110. Pagal CPK 79 straipsnio 1 dalį bylinėjimosi išlaidas sudaro žyminis mokestis ir išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu. Prie išlaidų, susijusių su bylos nagrinėjimu, be kita ko, priskiriamos išlaidos advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti, kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos (CPK 88 straipsnio 6 ir 10 punktai).
111. CPK 88 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad 88 straipsnio 1 dalies 10 punkte nurodytomis būtinomis ir pagrįstomis išlaidomis nelaikomos ir šiame skyriuje nustatyta tvarka neatlyginamos išlaidos už teikiamas teises paslaugas, išskyrus advokatų ir advokatų padėjėjų teikiamas teises paslaugas. CPK 98 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo, dalyvavusių nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-30-969/2023, 75 punktas).
112. CPK 98 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šalies išlaidos, susijusios su advokato pagalba, atsižvelgiant į bylos sudėtingumą ir advokato darbo sąnaudas, yra priteisiamos ne didesnės, kaip yra nustatyta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintose Rekomendacijose dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio (redakcija, galiojanti nuo 2015 m. kovo 20 d.) (toliau – Rekomendacijos). Remiantis Rekomendacijų 2 punktu, nustatydamas priteistino užmokesčio už teikiamas teises paslaugas dydį, teismas atsižvelgia į šiuos kriterijus: bylos sudėtingumą; teisių paslaugų kompleksiskumą, specialių žinių reikalingumą; ankstesnį (pakartotinį) dalyvavimą toje byloje; būtinybę išvykti į kitą vietovę, negu registruota advokato darbo vieta; ginčo sumos dydį; teisių paslaugų teikimo pastovumą ir pobūdį; sprendžiamų teisių klausimų naujumą; šalių elgesį proceso metu; advokato darbo laiko sąnaudas; kitas svarbias aplinkybes.
113. Ieškovė pateikė įrodymus, pagrindžiančius kasaciniame teisme patirtas 9258,68 Eur bylinėjimosi išlaidas. Ši suma viršija Rekomendacijose nurodytą rekomenduojamą priteisti maksimalų užmokesčio dydį (3231 Eur už atsiliepimo į kasacinį skundą rengimą). Nors ieškovė prašomą priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo dydį grindė bylos sudėtingumu, teisėjų kolegija pažymi, kad ginčo sudėtingumas, jei jis negali būti motyvuotai įvertintas kaip išimtinis, savaime nėra pakankamas viršyti Rekomendacijose nustatytą maksimalų dydį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-248/2020, 52 punktas). Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ne visos faktiškai šalių sumokėtos sumos advokato pagalbai teismo gali būti pripažįstamos pagrįstomis, nes teismas neturi toleruoti pernelyg didelio ir nepagrįsto šalies išlaidavimo. Jeigu realiai išmokėtos sumos neatitinka pagrįstumo kriterijaus, tai teismas nustato jų pagrįstą dydį, o dėl kitos dalies išlaidų atlyginimo nepriteisia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-167-684/2023, 38 punktas).
114. Nagrinėjant atvejį bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribos yra žymiai siauresnės nei pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme, byloje kelti klausimai nereikalauja specialiųjų žinių, o šalių pateikiami argumentai iš esmės kartojasi. Remdamasi tuo, teisėjų kolegija nusprendžia, kad ieškovės prašoma priteisti suma mažintina ir iš atsakovės ieškovei priteisiama 3231 Eur bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimo.
115. Kartu pažymėtina, kad ieškovė nepagrįstai kasaciniame teisme patirtas advokato atstovavimo išlaidas prilygina savo nuostoliams. Teisėjų kolegija pažymi, kad tokio pobūdžio išlaidos atlyginamos pagal specialias CPK nustatytas taisykles, reguliuojančias bylinėjimosi išlaidų paskirstymą, o civilinė atsakomybė reguliuojančios materialiosios teisės normos šiam procesiniam klausimui spręsti netaikomos. Advokato atstovavimo išlaidos yra procesinio pobūdžio išlaidos, atlygintinos proceso įstatymų nustatyta tvarka, o ne materialieji nuostoliai, atsiradę dėl neteisėtų kito asmens veiksmų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-174-701/2016 41 punktą).
116. Kasacinis teismas nepatyrė išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 3 d. nutartį palikti nepakeistą.

Priteisti iš atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Escolit“ (j. a. k. 303025677) ieškovei uždarajai akcinei bendrovei „Expertus Vilnensis“ (j. a. k. 121386360) 3231 (tris tūkstančius du šimtus trisdešimt vieną) Eur bylinėjimosi kasaciniame teisme išlaidų atlyginimo.

Atsakyti priimti atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Escolit“ kartu su kasaciniu skundu pateiktus naujus rašytinius įrodymus – 2023 m. kovo 15 d. ir 2023 m. kovo 30 d. UAB „Escolit“ raštus dėl įrangos, 2023 m. kovo 29 d. ir 2023 d. kovo 30 d. UAB „Expertus Vilnensis“ atsakymus dėl įrangos neperdavimo bei informacijos neteikimo – ir juos grąžinti atsakovei.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Artūras Driukas

Antanas Simiškis

